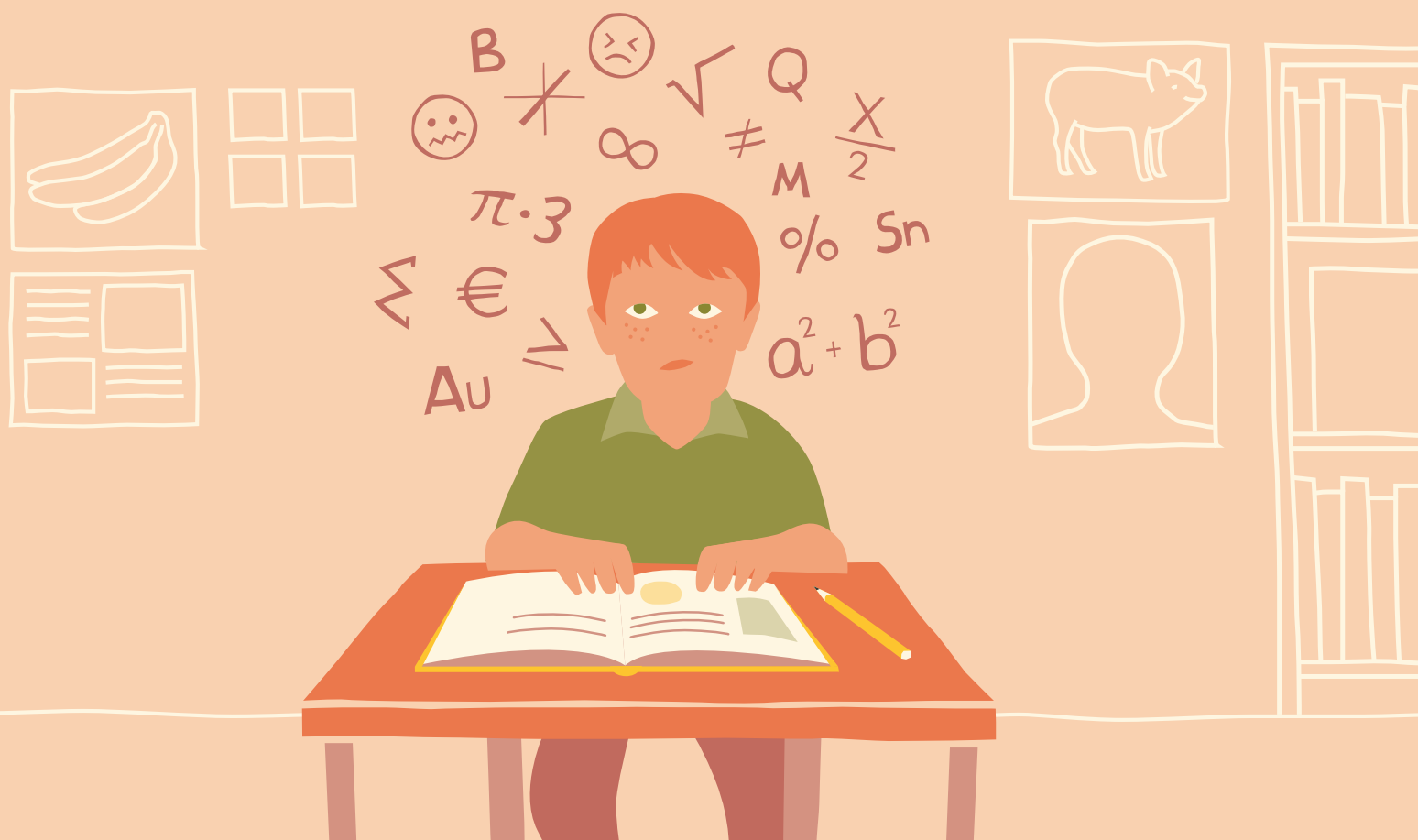

“Vi behöver öka kunskapen kring språkstörning”

– en nationell kartläggning om skolors behov av stöd i arbetet med att möta elever med språkstörning

”Vi behöver öka kunskapen kring språkstörning”

– en nationell kartläggning om skolors behov av stöd i arbetet med att möta elever med språkstörning

© Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018

Text/författare: Eva Andersson, Karin Fröding, Maria Lundgren

Produktion/omslagsbild: Liljedal Communication AB

ISBN: 978-91-28-00305-6

Förord

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM arbetar för att barn, unga och vuxna oavsett funktionsförmåga ska få förutsättningar att nå målen för sin utbildning. Elever med språkstörning är en grupp som har stora svårigheter i skolan och kunskap om språkstörning är något som efterfrågas stort. För att vi som myndighet med specialkompetens inom området ska kunna utveckla vårt stöd behöver vi ta reda på hur det ser ut i hela landet för elevgruppen och om förutsättningarna för att ge stöd till dem finns.

Den här utvecklingsrapporten presenterar resultatet från en nationell kartläggning av skolors och huvudmäns behov av stöd i arbetet med att möta elever med språkstörning. Denna nationella kartläggning tog sin utgångspunkt från en regional kartläggning från Stockholms län, Uppsala län och Region Gotland, vars resultat presenterades i samband med ett frukostseminarium. I den presentationen lade vi även fram vår strategi för att utveckla stöd till elever med språkstörning, en strategi som också pekar på vikten av att kontinuerligt inventera och analysera behovet av stöd hos huvudmän, förskolor och skolor.

I vår kartläggning beskrivs att elever med språkstörning uppnår kunskapskraven i begränsad utsträckning. Vi kan även se att kompetensen att hantera språkstörning är begränsad. Kartläggningen visar att det finns ett stort behov av att öka kunskapen om språkstörning ute i våra skolor och kommuner. Det handlar både om ett behov av att skapa en större förståelse för språkstörning i allmänhet, men också om ett behov av kunskap kring hur lärmiljöer kan anpassas och läromedel användas i undervisningen för elever med språkstörning.

Kartläggningen visar också att kommuner som erbjuder mer stödfunktioner och insatser i regel även har rutiner för att följa upp elevernas kunskapsresultat och de uppger även högre grad av måluppfyllelse för eleverna.

Specialpedagogiska skolmyndigheten kommer att använda kartläggningens resultat i vårt arbete att på bred front utveckla och tillgängliggöra vårt stöd till verksamheterna. Det är av stor betydelse att vi bidrar till att kompetensen om språkstörning höjs och att konkreta verktyg för att stödja elevernas kunskapsutveckling kommer till användning.

Ett varmt tack riktas till alla skolor och huvudmän som har tagit sig tid att besvara enkätundersökningen. Stort tack riktas också till Eva Andersson, Karin Fröding och Maria Lundgren, samt övriga medarbetare inom myndigheten som bidragit under arbetets gång.

Fredrik Malmberg
Generaldirektör
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	5
Inledning	7
Syfte och frågeställningar.....	8
Definitioner och avgränsningar.....	9
Metod	10
Genomförande.....	10
Enkätundersökningen.....	10
Urval.....	11
Bortfall.....	12
Möjligheten till kompletterande underlag.....	12
Analysmetoder.....	13
Kartläggningens resultat	14
Utbildning för elever med språkstörning.....	14
Utbildningsalternativ.....	14
Kunskapsresultat.....	17
Sammanfattning	21
Tillgång till stöd och kompetens.....	21
Tillgång till yrkesgrupper med kunskap om språkstörning.....	21
Tillgång till stödinsatser.....	26
Sammanfattning	28
Behov och utmaningar i arbetet med elever med språkstörning.....	29
Skolornas perspektiv.....	29
Huvudmännens perspektiv.....	33
Stöd från Specialpedagogiska skolmyndigheten.....	36
Sammanfattning	41
Skilda förutsättningar och skilda behov.....	42
Skilda förutsättningar: tillgången till centralt stöd.....	42
Skilda behov: stort eller litet behov av stöd i arbetet med elever med språkstörning.....	44
Sammanfattning	46
Avslutande diskussion och slutsatser	47
Referenser	50
Bilaga 1: Skolenkäten	51
Bilaga 2: Huvudmannankenäten	57

Sammanfattning

Denna kartläggning har genomförts med syftet att inventera och analysera vilka stödbehov som finns hos huvudmän och skolor i deras arbete med elever med språkstörning. Specialpedagogiska skolmyndigheten har undersökt vilka utbildningsalternativ som eleverna erbjuds, vilka stödfunktioner och insatser som finns att tillgå och vilka behov och utmaningar som skolor och huvudmän har. Kartläggningen avser bidra till kunskaper som är värdefulla i Specialpedagogiska skolmyndighetens framtagna av kompetensutvecklingsinsatser som är strategiska, tillgängliga och likvärdiga i hela landet. Kunskaperna ger även kännedom om vilka förutsättningar skolor och huvudmän över hela landet har när det kommer till att möta elever med språkstörning.

Kartläggningen har genomförts via en nationell datainsamling i form av en enkätundersökning riktad till såväl huvudmän som skolenheter. Det var 175 skolhuvudmän och 365 skolor som svarade på enkäten.

Resultaten visar att de allra flesta elever med språkstörning erbjuds plats i den ordinarie skolan med begränsad tillgång till alternativa lösningar. Elever med språkstörning uppnår kunskapskraven i begränsad utsträckning. En stor andel av skolorna har rutiner för att följa upp elevernas kunskapsresultat. Gymnasieskolor har i jämförelse med grundskolor färre rutiner och vet därmed också mindre om hur det går för eleverna med språkstörning. Många skolor vittnar om att det är svårt att finna metoder för att stötta elever med språkstörning i praktiken. Vi kan även se att kompetensen att hantera språkstörning är begränsad.

Det finns en bristande tillgång till såväl personella som ekonomiska resurser samt svårigheter att organisera stödet till elever med språkstörning på ett sätt som gagnar alla elever. Svårigheterna att organisera stödet synliggörs bland annat genom att huvudmännen uppger sig ha tillgång till både fler centralt placerade specialpedagoger eller speciallärare och att de erbjuder fler olika former av stödsatser än vad skolorna upplever sig ha tillgång till.

Skolor och huvudmän uppger att de har stora behov av ökad kunskap om språkstörning, om hur lärmiljöer kan anpassas och om hur olika läromedel kan användas i undervisningen för elever med språkstörning. Från Specialpedagogiska skolmyndigheten efterfrågar de i huvudsak informationsmaterial om språkstörning och dess konsekvenser för lärandet, rådgivning samt läromedel.

Kartläggningen synliggör särskilt att skolorna skiljer sig åt i sina förutsättningar att möta elever med språkstörning. Mest kännetecknande för denna skillnad är den varierande tillgången till centralt placerade stödfunktioner och stödsatser.

Skolor vars kommuner erbjuder mer stödfunktioner och insatser har också i regel rutiner för att följa upp elevernas kunskapsresultat, och uppger även att de har högre grad av måluppfyllelse bland eleverna. Skolor med större tillgång till centralt stöd, visar sig också använda sig av Specialpedagogiska

Sammanfattning

skolmyndigheten, SPSM, i högre utsträckning än skolor med mindre tillgång till centralt stöd. Hälften av skolorna i kartläggningen uppger sig ha större behov och fler utmaningar i att möta elever med språkstörning i jämförelse med de övriga skolorna i kartläggningen. Denna grupp av skolor saknar också ofta rutiner samt uppger lägre grad av måluppfyllelse bland eleverna med språkstörning.

Inledning

Alla barn har rätt till en likvärdig utbildning. Förmågan att förstå och göra sig förstådd är centrala delar av kunskapsutvecklingen i skolan. Barn och elever med språkstörning har behov av omgivningens förståelse, anpassning och stöd och det är skolmiljön som ska anpassas till eleverna och inte tvärtom. Skolhuvudmännen har ett ansvar att ge elever rätt förutsättningar att utveckla sina kunskaper så långt som möjligt. Förutsättningarna vad gäller kommuners, skolors och Specialpedagogiska skolmyndighetens, SPSM:s, sätt att organisera stödet för barn och elever med språkstörning varierar i landet. En stor andel av SPSM:s specialpedagogiska stöd riktas mot området språkstörning. Samtidigt ökar antalet sökande till Hällsboskolorna¹ i Umeå och Stockholm, där vi trots skolornas nationella uppdrag kan se en kraftig överrepresentation av elever skrivna i närområdet. Tidigare kartläggningar på regionnivå, till exempel den senast genomförda i Östra regionen², visar att även om antalet sökande till Hällsboskolan ökar, så går fortfarande den största andelen av elever med språkstörning i ordinarie skola. Detta ställer stora krav på mottagande skola när det kommer till att tillhandahålla det stöd som elever behöver för bästa möjliga lärande.

För att SPSM ska kunna möta de behov som uppstår i de ordinarie skolorna, behöver myndighetens stöd inom området språkstörning utvecklas, vilket formuleras i myndighetens strategi för utveckling av stöd till elever med språkstörning. I strategin slås fast att denna utveckling bör bygga på en kontinuerlig inventering och analys av vilka behov som finns hos huvudmän, förskolor och skolor. Östra regionens kartläggning bidrog med regional kännedom om huvudmäns utmaningar i arbetet med elever med språkstörning. Där lades den grund som denna nationella kartläggning nu tar avstamp i, där vi förutom att samla in underlag från huvudmän över hela landet också kompletterar huvudmännens perspektiv med skolornas.

1 Hällsboskolan är en statlig tioårig specialskola som tar emot elever med grav språkstörning. Skolan finns i Umeå och Stockholm.

2 Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2017

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna kartläggning är att inventera och analysera vilka stödbehov som finns hos huvudmän och skolor. Följande frågeställningar ska besvaras:

1. Vilka stödbehov har huvudmän och skolor i arbetet med att möta barn och elever med språkstörning sett till hur de väljer att organisera arbetet? När vi talar om organisering av arbetet handlar det till exempel om vilka utbildningsalternativ som erbjuds, vilka stödfunktioner som finns att tillgå och hur de organiseras, vilka resurser som finns tillgängliga och vilken kompetens och kunskap som finns inom organisationen.
2. Vilka skillnader finns bland huvudmän och skolor, inom och mellan regioner, som påverkar stödbehoven, och hur tar dessa skillnader sig uttryck?
3. Vilka skillnader i beskrivningar av behov finns mellan huvudmän och skolor?

Förutom att besvara den övergripande frågan om huvudmäns och skolors stödbehov, så som den formuleras i fråga ett ovan, så kan fråga två och tre bidra med ytterligare kunskaper. Dessa kunskaper är värdefulla i myndighetens framtagande av kompetensutvecklingsinsatser som är strategiska, tillgängliga och likvärdiga i hela landet. Dessutom kan vi på detta vis synliggöra och problematisera de förutsättningar skolor och huvudmän har att möta elever med språkstörning.

Valet att undersöka behov så som de uppfattas av både huvudmän och skolor, kan också motiveras utifrån den kartläggning som genomfördes inom Östra regionen, vilken påvisade behovet av att efterfråga rektorers perspektiv³. Att undersöka eventuella skillnader mellan huvudmän och skolor, inom och mellan regioner, möjliggör för myndigheten att utforma stöd utifrån de olika utmaningar som kan finnas inom olika kommuner och regioner. Att dessutom få en inblick i eventuella glapp i styrkedjan i förhållandet mellan huvudmän och skolor, ger ytterligare kunskaper om vilka utmaningar som skolor har i arbetet med att stödja elever med språkstörning. De förutsättningarna skolor och huvudmän har kan påverka såväl myndighetens möte med kommunerna som kommunernas möjlighet att söka och tillvarata de kompetensutvecklingsinsatser och det stöd som erbjuds från myndigheten.

3 Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2017

Definitioner och avgränsningar

Det finns vissa svårigheter att definiera språkstörning, och beroende på vilket begrepp som används varierar målgruppens storlek. I tidigare genomförda kartläggningar, som till exempel de som genomförts i Östra och Södra regionen, har olika begrepp används för att definiera vilken målgrupp som kartläggningen utgår ifrån. Där Östra talade specifikt om grav språkstörning, talade Södra om grav språkstörning/språkstörning. I denna kartläggning använder vi samlingsdiagnosen språkstörning, utan vidare avgränsningar. Tidigare undersökningar har visat att när det vidare begreppet språkstörning används, berör det mellan 6-8 procent av alla elever i skolan⁴. Genom att tala om språkstörning i stort täcker vi in hela den målgrupp som rådgivare inom regionerna och resurscentren möter. Det vidare begreppet medför även att skolhuvudmän och skolor inte behöver ha kännedom om de specifika kategoriseringarna av begreppet för att kunna besvara våra frågor.

I SPSM:s strategi för utveckling av stöd till elever med språkstörning, slås fast att inventeringen av behov ska utgå från skolhuvudmän, förskolor och skolor. I denna kartläggning görs avgränsningen att enbart kartlägga behov utifrån skolhuvudmän och skolor – i det här fallet grundskolor och gymnasium. Förskolan kommer således inte att ingå i kartläggningen. Denna avgränsning görs med motiveringen att även om språkstörning uppvisas redan i förskoleålder, är språket fortfarande under stor utveckling under denna tid. Dessutom är underlagen för att följa barn med språkstörning redan i förskoleålder begränsade och inte i särskilt hög utsträckning systematiserade. Eventuella diagnoser sätts också i regel först under senare år, från förskoleklass och framåt.

Ytterligare en avgränsning görs genom att fristående skolenheter inte kommer att ingå i kartläggningen. Den avgränsningen motiveras utifrån det mer komplexa huvudmannaskap som finns bland fristående skolor, och hur denna komplexitet också medför att kartläggningens frågeställningar om skillnader mellan huvudman- och skolperspektiv blir svårare att besvara.

⁴ För ett resonemang om målgruppens storlek, se till exempel Hartelius, Nettelbadt & Hammarberg (2007) och Tomblin m.fl. (1997)

Metod

Genomförande

Kartläggningen genomfördes via en nationell datainsamling i form av en enkätundersökning riktad till såväl huvudmän som skolenheter.

Enkätundersökningen

Till enkätundersökningen utarbetades två enkäter, en på huvudmannanivå och en på skolnivå. Den enkät som användes i Östra regionens kartläggning av huvudmännens behov och utmaningar användes som grund även denna gång, men vissa frågor och svarsalternativ justerades, andra togs bort och ytterligare några lades till. Enkäten riktad till skolorna utgick ifrån samma frågor, ställda på ett sätt så att resultaten mellan huvudman och skola i så hög grad som möjligt skulle vara jämförbara.

Enkäterna konstruerades utifrån fyra frågeområden. Det första frågeområdet berörde utbildning för elever med språkstörning. I det andra frågeområdet undersöktes skolornas tillgång till kompetens och stöd. I det tredje efterfrågades vilka behov skolan ser i arbetet med elever med språkstörning, medan det fjärde frågeområdet handlade om det stöd som önskas från SPSM. Fullständiga frågor och svarsalternativ återfinns i bilaga 1 respektive 2.

Missivbrev med information och länk till webbenkäten skickades ut via e-post. Kontaktuppgifter till skolenheterna hämtades från det Skolenhetsregister som sammanställs av Statistiska Centralbyrån för Skolverkets räkning. I Skolenhetsregistret finns kontaktuppgifter som skolorna själva har lämnat, vilket gör att typen av kontaktväg kan variera. I vissa fall är det mejladress till rektor, i andra fall till skoladministratör, i tredje till en förvaltnings- eller kommunbrevlåda.

När urvalet av skolenheter genomförts, söktes kontaktuppgifter till skolhuvudmännen fram via de officiella uppgifterna på respektive kommuns hemsida. Även dessa kontaktuppgifter varierar, från kommun- eller förvaltningsbrevlåda till förvaltningschef. I den mån det har varit möjligt att få fram uppgifterna, har enkäten skickats direkt till förvaltningschef. Här förutspåddes att förvaltningschef skulle kunna komma att skicka vidare enkäten till en annan funktion, varför enkäten innehöll en fråga där respondenten ombads specificera vilken roll hen har vid förvaltningen.

Enkäterna skickades ut den 28 februari 2018 och låg tillgänglig för svar fram till och med den 23 mars 2018. Två påminnelser skickades ut under tiden som enkäterna låg ute. Uppgiftslämnandet var frivilligt.

Metod

I enlighet med Finansdepartementets förordning (1982:668) om statliga myndigheters inhämtande av uppgifter från näringsidkare och kommuner, så genomfördes ett samråd med SKL inför enkätutskicket.

Urval

Urvalet till enkätundersökningen gjordes med utgångspunkt i skolenheterna. Skolenheterna valdes ut genom stratifierat proportionellt urval, vilket innebär att lika stor andel väljs ut i ett antal grupper, strata. På så sätt blir varje grupp proportionellt representerade i förhållande till storlek och hela urvalet kommer att representera populationen. Ambitionen var att nå 20 procent av de 4948 kommunala skolorna i skolenhetsregistret. Tre stratifieringsvariabler – region, kommungrupp och årsindelning – användes för att skapa 60 grupper varav 52 med skolor. Ur varje grupp valdes slumpmässigt 20 procent av skolorna, vilka tillsammans kom att utgöra urvalet bestående av 991 skolenheter fördelade på 253 skolhuvudmän. Dessa 253 skolhuvudmän utgjorde urvalet av skolhuvudmän som ingick i undersökningen. Hur skolenheterna fördelar sig mellan regioner och kommungrupp kan ses i tabell 1.

Tabell 1. Stratifierat proportionellt urval, 991 kommunala skolenheter

Regioner	Kommungrupper			Totalt urval
	Mindre stad	Storstad	Större stad	Totalt i urvalet
Mellersta	67		136	203
Norra	83		78	161
Södra	94	37	64	195
Västra	82	96	97	275
Östra	12	114	31	157
Totalt	338	247	406	991

Identifierade brister i skolenhetsregistret gjorde att sex skolenheter plockades bort. Till exempel visade sig skolenheter som egentligen inte är grundskolor, utan centralt placerade stödfunktioner eller grundsärskolor, finnas med i registret över grundskolor. I slutändan gick enkäten ut till 985 skolenheter, fördelade över 253 skolhuvudmän. Vid utskick konstaterades ytterligare fel i skolenhetsregistret, till exempel att vissa e-postadresser gick till rektorer som avslutat sin tjänst. Dessa adresser justerades till nästkommande påminnelse. Vidarebefordringar från en individ till en annan visade sig också innebära att länken till enkäten i vissa fall blev obrukbar, något som ledde till att några enkäter skickades ut via direktlänk till respondenten när respondenten uppmärksammat oss på felet.

När enkäten avslutades hade 445 skolenheter, eller 45 procent, besvarat enkäten helt eller delvis. Av 253 skolhuvudmännen besvarade 181 respondenter, eller 71 procent, helt eller delvis enkäten. På grund av bortfall i

respondenternas svar valde vi dock att bara använda enkäter som var slutförda. Med in i analysen hade vi därför 175 skolhuvudmän, vilket ger en svarsfrekvens på 69 procent, och 365 skolenheter, vilket ger en svarsfrekvens på 37 procent.

Bortfall

Bortfallet bland skolhuvudmännen var relativt lågt, 31 procent. De som svarat kan därför anses representera skolhuvudmännen till de skolor som valts ut till undersökningen. Bortfallet bland skolorna var däremot stort. Bara 37 procent av de tillfrågade skolorna slutförde enkäten. Det stora bortfallet gör dels att svarsunderlaget blir mindre och data därmed mer osäkert rent statistiskt, dels ökar risken att skolor med vissa egenskaper är över- eller underrepresenterade. Det senare har undersökts med avseende på de ingående bakgrundsvariabler som urvalet gjordes utifrån: region, kommungrupp och årsindelning. Inga större skillnader kunde ses mellan andel skolenheter i urvalsramen och andel slutförda enkäter. Den största avvikelserna var norra regionen, där endast 19 procent av de tillfrågade skolorna slutfört enkäten trots att de bara representerade 16 procent av skolorna i urvalsramen.

Det finns naturligtvis en risk att andra faktorer än urvalsgrunderna påverkat svarsbenägenheten, till exempel skolornas intresse av att arbeta med elever med språkstörning. Det är en osäkerhet att ta i beaktande. Tolkningar av resultat på skolnivå behöver därför göras med förbehållet att underlaget inte med säkerhet kan påstås representera populationen kommunala skolor samt att den statistiska säkerheten i analysen är försvagad.

Möjligheten till kompletterande underlag

I den ursprungliga uppdragsbeskrivning som ligger till grund för denna kartläggning, formulerades att enkätundersökningarna skulle kompletteras med en genomgång av rådgivningsärenden inom myndigheten med koppling till språkstörning. Tanken var att undersöka om det finns några övergripande mönster kring var förfrågningar gällande språkstörning kommer ifrån sett till exempelvis geografisk placering och skolform och vilken typ av stöd som efterfrågas. På så vis skulle vi kunna bilda en uppfattning om skolor och huvudmäns stödbehov som kan komplettera och fördjupa den bild som annars avges i rapporten. I myndighetens system för diarieföring, W3D3, märks de ärenden, som rådgivarna arbetar med, upp med olika kategorier eller taggar. Språkstörning har ingen egen sådan tagg, utan sorteras in under den övergripande rubriken Tal, språk och kommunikation. För att kunna avgöra om ett ärende som markerats med denna rubrik faktiskt handlar om språkstörning, skulle det krävas ett gediget arbete med att läsa igenom underlag och dokumentation förknippat med respektive rådgivningsärende. För tidsperioden 2008-2017 handlar det om över 5000 ärenden. Därför fattades beslutet att arbetet med att sammanställa och analysera dessa ärenden var alltför omfattande sett till kartläggningens tidsramar.

Analysmetoder

För att analysera enkätdata har vi använt oss av IBM SPSS Statistics 25 och Microsoft Excel. Även de öppna svarsalternativen i enkäten har analyserats närmare. Data från enkäterna har analyserats på tre sätt:

1. En inledande deskriptiv analys visar hur respondenterna svarat på enkätfrågorna. Svaren redovisas som svarsfrekvenser och andelar sammantaget eller nedbrutet på gruppnivå. Jämförelser har gjorts mellan resultat på skolenhetsnivå och på huvudmannanivå samt mellan region och kommuntyp. Där skillnader uppges vara signifikanta har detta testats med Chi-två-test vilket bygger på jämförelser mellan observerade och förväntade frekvenser. Alla tester har gjorts på signifikansnivån 0,05 vilket innebär att det är mindre än 5 procent risk att de skillnader som hittas egentligen beror på slumpmässiga variationer.
2. Kvalitativ innehållsanalys av de öppna svaren genomfördes. Svaren på de tre öppna frågorna lästes först igenom var för sig. Jämförelser gjordes och mönster kunde då urskiljas. Den kvalitativa analysen fördes sedan samman med den kvantitativa analysen.
3. Klusteranalys är en metod att organisera data i meningsfulla strukturer. Ett kluster är en uppsättning objekt som är mer lika varandra än andra objekt i andra grupper. Klustermetoder gör det möjligt att hitta dolda mönster och strukturer i större mängder data som annars inte skulle vara möjligt. I föreliggande rapport har en så kallad two-step analys använts.

Kartläggningens resultat

I de avsnitt som nu följer presenteras kartläggningens resultat. De första avsnitten presenterar de övergripande resultaten från kartläggningen utifrån enkätundersökningens ingående frågeområden, det vill säga:

- utbildningen för elever med språkstörning
- tillgången till stöd och kompetens
- behov och utmaningar i arbetet med elever med språkstörning, samt
- stöd från Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Genomgående i avsnittet diskuteras eventuella skillnader som framkommer i materialet, exempelvis mellan skolorna och huvudmännens perspektiv.

När de övergripande resultaten är presenterade, redogör vi för ytterligare analyser som genomförts utifrån materialet under rubriken skilda förutsättningar och skilda behov.

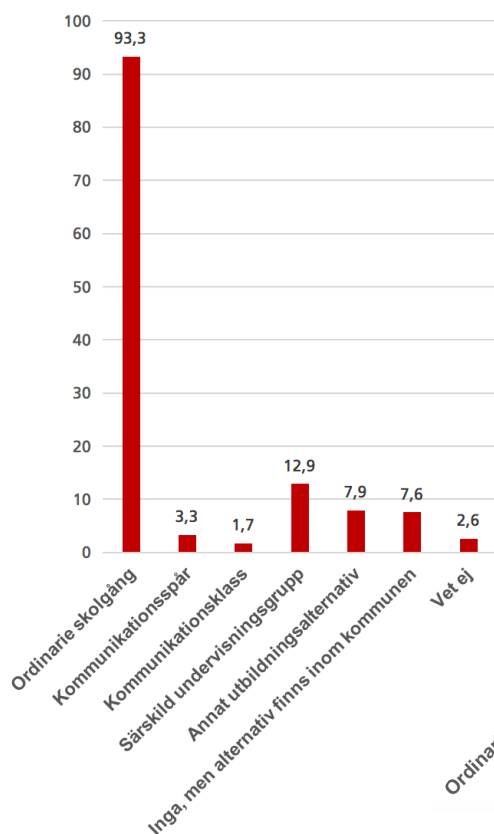
Utbildning för elever med språkstörning

Vi har undersökt vilka utbildningsalternativ skolor och huvudmän erbjuder till elever med språkstörning. Vi har även frågat skolorna om det finns rutiner för att följa upp elevernas kunskapsresultat, samt i hur pass hög utsträckning eleverna når kunskapsmålen. På huvudmannanivå undersöktes om det finns rutiner på förvaltningsnivå för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning. I detta avsnitt redovisas och diskuteras resultaten rörande dessa frågor närmare.

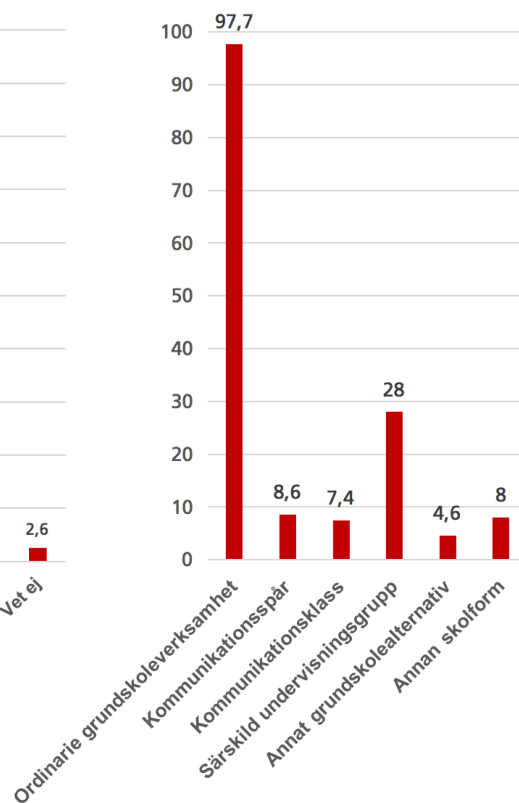
Utbildningsalternativ

Utifrån skolor och huvudmäns svar på vilka utbildningsalternativ som erbjuds för elever med språkstörning kan vi konstatera att i de allra flesta fall erbjuds eleverna ordinarie skolgång. 93 procent av skolorna och 98 procent av skolhuvudmännen har angett detta svarsalternativ, vilket redovisas i figur 1 nedan. Mot bakgrund av att svensk skola präglas av en inkluderingstanke, är detta resultat väntat.

Utbildningsalternativ för elever i grundskolan med språkstörning – skolornas svar

Utbildningsalternativ för elever i grundskolan med språkstörning – huvudmännens svar

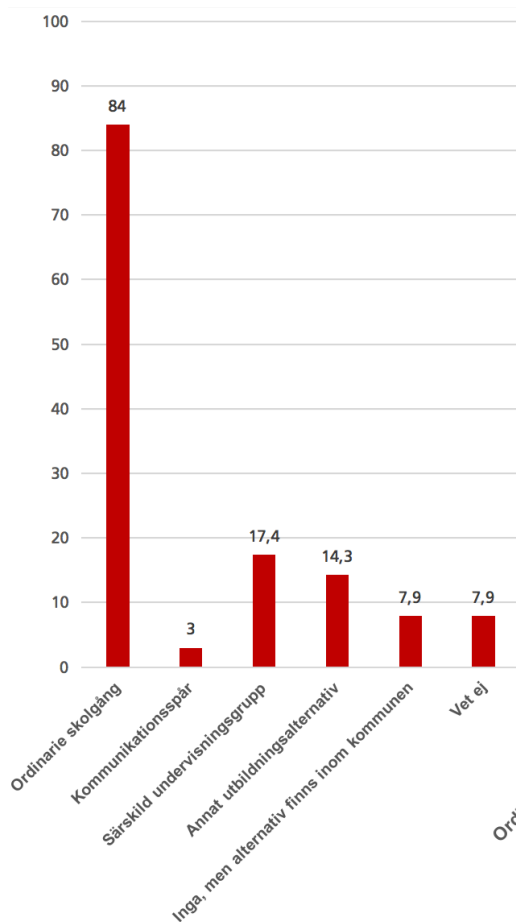

Figur 1. Utbildningsalternativ för elever med språkstörning i grundskolan – skolornas och huvudmännens svar.

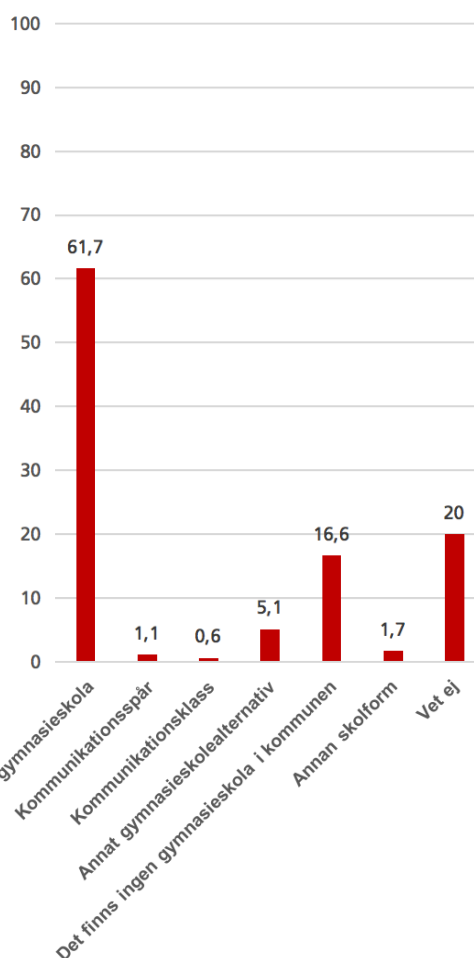
Siffrorna i diagrammen ovan anges i procent. Respondenterna hade möjlighet att ange flera svarsalternativ, vilket förklarar varför den sammanlagda procenten överstiger 100. I diagrammen ovan kan vi se att en lite större andel huvudmän än skolor anger att det finns kommunikationsspår respektive kommunikationsklass som utbildningsalternativ i kommunen, och att en betydligt större andel huvudmän än skolor anger särskild undervisningsgrupp som ett alternativ. Jämförelsen mellan skolorna och huvudmännens svar är dock i det här sammanhanget svår att göra, då huvudmännen svarar för ett större antal skolor än de som ingår i urvalet. Utifrån det är den högre andelen av alternativ bland huvudmännen logisk.

Kartläggningens resultat

Utbildningsalternativ för elever i gymnasieskolan med språkstörning – skolornas svar

Utbildningsalternativ för elever i gymnasieskolan med språkstörning – huvudmännens svar

Figur 2. Utbildningsalternativ för elever med språkstörning i gymnasiet – gymnasieskolornas och huvudmännens svar

I figur 2 ser vi att jämfört med svaren på grundskolenivå är situationen för elever med språkstörning på gymnasienivå lite annorlunda. Bland gymnasieskolorna ser vi en fortsatt hög andel, 84 procent, som anger att eleverna erbjuds ordinarie skolgång. Drygt 17 procent av gymnasieskolorna erbjuder eleverna med språkstörning plats i en särskild undervisningsgrupp. 14 procent uppger att det finns andra utbildningsalternativ. Ingen gymnasieskola uppgav kommunikationsklass som alternativ, varför det svarsalternativet inte är synligt i diagrammet.

Ser vi då till det andra diagrammet i figur 2, som redogör för hur huvudmännen svarar angående utbildningsalternativen, kan vi se att knappt 62 procent av huvudmännen anger att elever med språkstörning erbjuds plats

i den ordinarie gymnasieskolan. Att det svaret varierar jämfört med de svar vi ser bland gymnasieskolorna kan sannolikt förklaras via svarsalternativen ”vet ej” och ”det finns ingen gymnasieskola i kommunen”, vilket 20 respektive dryga 16 procent av huvudmännen har svarat. Resultaten speglar ett problem med datainsamlingen som bottnar i att organiseringen av gymnasieutbildning skiljer sig åt från kommun till kommun. Enkäten har gått ut till en skolhuvudman, oftast placerad på en barn- och utbildningsförvaltning, och i vissa kommuner är ansvaret för gymnasiet placerat på en annan förvaltning än den som har ansvar för grundskolan. Resultaten kan alltså spegla det faktum att respondenten inte har ansvar för gymnasiet, och således inte har kännedom om vilka utbildningsalternativ som finns. Som synes finns det också strax över 16 procent av huvudmännen som inte har någon gymnasieskola i kommunen, och således inte heller erbjuder några särskilda utbildningsalternativ för elever med språkstörning eftersom det ansvaret istället ligger hos mottagande kommun. Sätts dessa resultat i relation till skolornas svar, där gymnasierna ingår, kan vi anta att de allra flesta elever med språkstörning på gymnasiet även de erbjuds ordinarie gymnasieskola.

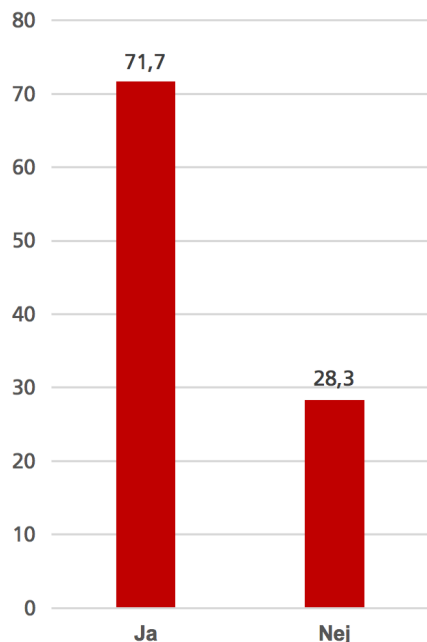
Kunskapsresultat

Hur går det då i skolan för elever med språkstörning? Eftersom det saknas betygsunderlag för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning, så har vi undersökt detta närmare genom att fråga skolor och huvudmän om de har rutiner för att följa upp kunskapsresultat. Vi har även frågat efter skolornas bild av i hur pass hög utsträckning elever med språkstörning når kunskapskraven.

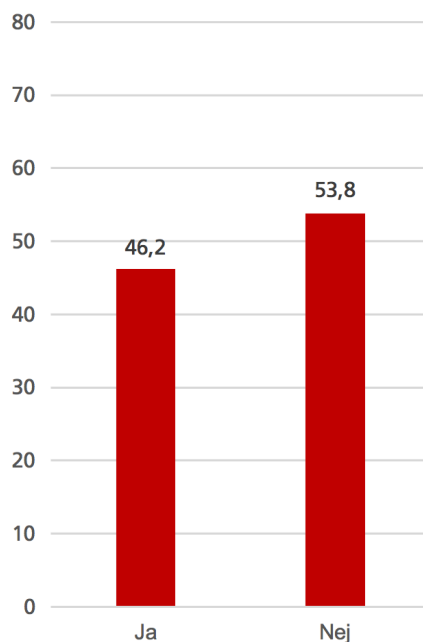
Som redogörs för i figur 3, anger närmare 72 procent av skolorna att skolan har rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning. Att det finns rutiner på enhetsnivå, behöver dock inte innebära att det inom kommunen finns rutiner för att följa upp elevernas kunskapsresultat. Detta synliggörs av huvudmännens svar, där 46 procent anger att det finns rutiner inom kommunen för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning.

Kartläggningens resultat

Finns det rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning?

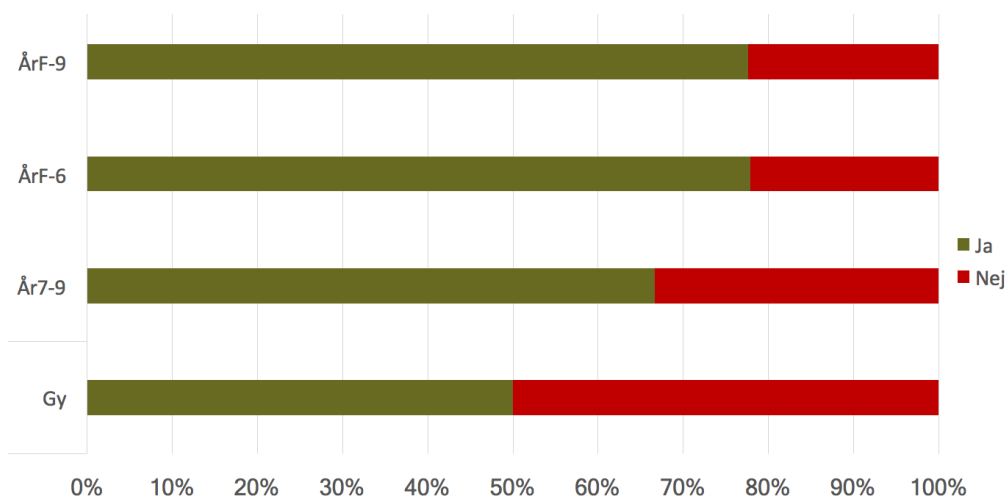

Har ni i kommunen rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning?

Figur 3. Rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning på enhetsnivå respektive kommunövergripande.

Huruvida det finns rutiner för att följa upp kunskapsresultat eller ej bland skolorna varierar till viss del beroende på åldersindelningen på skolan. I materialet gjorde vi en åldersdelning utifrån om skolan är en gymnasieskola eller grundskola och om eleverna finns i årskurserna 7-9, F-6 eller F-9. I figur 4 redovisas svaren indelade utifrån denna åldersindelning.

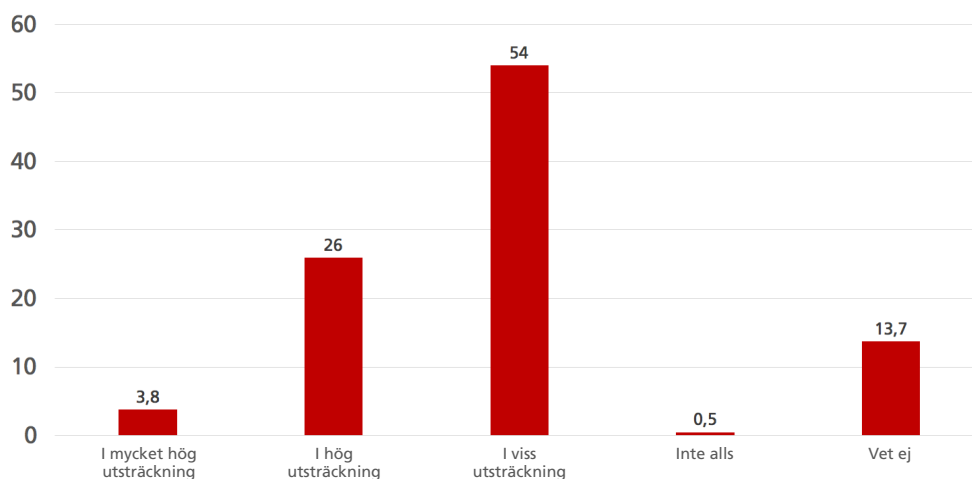

Figur 4. Rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning på enhetsnivå – spridning utifrån åldersindelning

Som synliggörs i figur 4 ovan, är det bara drygt hälften av gymnasieskolorna som svarar att de har rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning, att jämföra med F-9 och F-6-skolor där närmare 80 procent svarar att det finns sådana rutiner. Skillnaden mellan gymnasiet och grundskolan är statistiskt signifikant.

Om en skola har rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning, bör skolan också kunna svara på frågan om huruvida eleverna når kunskapskraven. I enkäten ställs denna fråga via en uppskattning om i hur pass hög utsträckning elever med språkstörning uppnår kunskapskraven. Skolornas svar redovisas i figur 4. I figuren synliggörs att en majoritet av skolorna, 54 procent, anger att eleverna uppnår kunskapskraven i viss utsträckning. Knappt fyra procent anger att eleverna uppnår kunskapskraven i mycket hög utsträckning.

I hur pass hög utsträckning uppnår elever med språkstörning kunskapskraven?

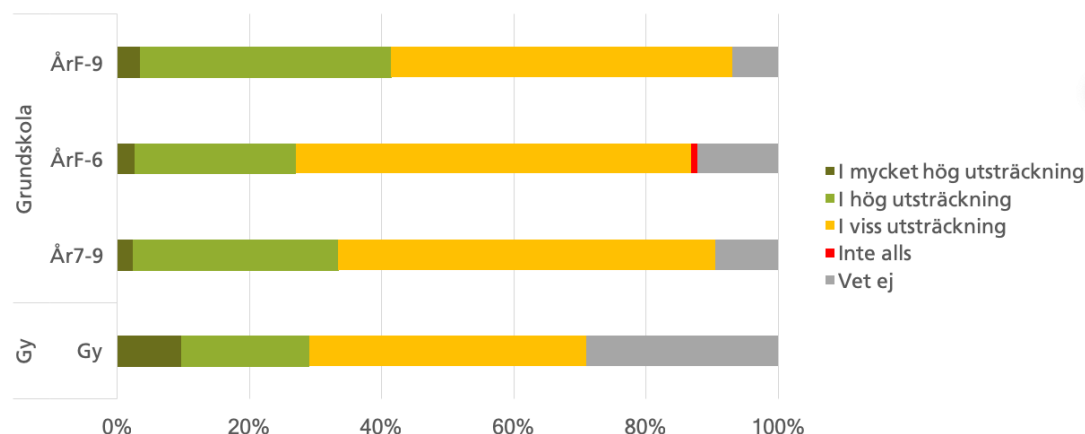

Figur 5. Om elever med språkstörning uppnår kunskapskraven

Noterbart här är, att även om drygt 28 procent av skolorna anger att de inte har rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning, så är det bara 13,7 procent som svarar att de inte vet hur det går för eleverna.

Återigen kan det vara intressant att se närmare på hur svaren skiljer sig åt beroende på åldersindelningen i de olika skolorna. Som synliggörs i figur 5, varierar andelen skolor som anger att eleverna med språkstörning når kunskapskraven i hög eller mycket hög utsträckning mellan dryga 25 och 0 procent, beroende på åldersindelningen på skolan. Gymnasiet är den grupp som står ut mest. Här finns en större andel skolor som anger att eleverna når kunskapskraven i mycket hög utsträckning, men det finns också en betydligt större andel som anger att de inte vet om eleverna med språkstörning når kunskapskraven.

Kartläggningens resultat

Figur 6. Om eleverna med språkstörning uppnår kunskapskraven, fördelning utifrån åldersindelning

Skillnaden mellan gymnasiet och grundskolan går att säkerställa statistiskt, och visar sig handla om den stora andel gymnasieskolor som svarat vet ej. Med andra ord kan vi med säkerhet säga, att en mindre andel gymnasieskolor än grundskolor kan svara på hur det går för eleverna med språkstörning, något som till viss del kan förklaras med att gymnasieskolorna också i högre utsträckning saknar rutiner för att följa upp elevernas kunskapsresultat.

I enkätens öppna kommentarer framkommer att flera skolor och huvudmän arbetar med att utveckla sitt arbete med elever med språkstörning, bland annat vad gäller arbetet med att utforma rutiner. Det handlar då inte nödvändigtvis om rutiner för att följa upp kunskapsresultat, även om det kan ingå som en del i arbetet. Flera skolor och huvudmän berättar att de senaste året börjat jobba med ett helhetsgrepp kring språkstörning. De tar upp vikten av tidig utredning och kontakt med profession för att få stöd i tal och språk. Vikten av samarbete med elevernas vårdnadshavare tas också upp av några enstaka svarande. De nämner att de börjat med systematisk översyn, kartläggning av verksamheten i skolan samt kvalitetsgranskning och utvärdering av stöd. Några få skolor berättar om mer frekventa rutiner kring arbetet med elever med språkstörning. Det kan vara att arbetslag har kontinuerlig handledning en gång i månaden och inte bara vid behov eller på årlig basis. Några skolor nämner att skolan arbetar generellt med tillgängliga lärmiljöer, och att skolan på så vis utvecklar det pedagogiska arbetet på grupp- och individnivå så att elever med språkstörning omfattas av det generella pedagogiska arbetet och stödet i klassen. Det finns i materialet också många exempel på hur skolor arbetar med elever i behov av särskilt stöd. Det är framförallt i svaren från skolorna som olika konkreta exempel på detta nämns. Särskilt individuellt anpassad undervisning utifrån behovet är det många som tar upp, med mindre anpassningar, särskild undervisningsgrupp eller en till en undervisning. Elevers utveckling följs då upp, och erbjuds samtidigt anpassad studiegång och eller extra anpassningar i lärmiljön. Eleven ges även stöd av speciallärare eller specialpedagog. Flera skolor nämner också olika verktyg som de använder sig av i arbetet med elever med språkstörning.

Bland annat nämns digital teknik och digitala hjälpmedel som bildstödsprogram, tavelstruktur med visuell presentation och att eleven fått hjälp av Legimus och eller Chromebook. Skolorna uppger också att de arbetar med fonologisk medvetenhet och TAKK för att förankra språkljuden.

Det finns i materialet också ett antal kommentarer som hänvisar till att skolan inte har elever med språkstörning, och därför inte behöver göra några särskilda insatser i relation till utbildningssituationen.

Sammanfattning

För att sammanfatta den bild som framträder i detta avsnitt om utbildningen för elever med språkstörning, så kan vi se att de allra flesta elever verkar erbjudas plats i den ordinarie skolan. I de fall det finns utbildningsalternativ, handlar det främst om särskild undervisningsgrupp. Andra alternativ förekommer men är, framförallt enligt skolorna i materialet, inte lika vanliga. En stor andel av skolorna uppger att de har rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning, men rutiner är mer förekommande bland grundskolorna än bland gymnasierna. Över hälften av skolorna anger att eleverna med språkstörning endast når kunskapskraven i viss utsträckning. Drygt en fjärdedel av gymnasierna vet inte om eleverna med språkstörning uppnår kunskapskraven. Rutiner för att följa upp elevernas kunskapsresultat verkar också endast i begränsad utsträckning följa med uppåt i förvaltningen, då över hälften av huvudmännen anger att det inte finns några sådana rutiner på central nivå.

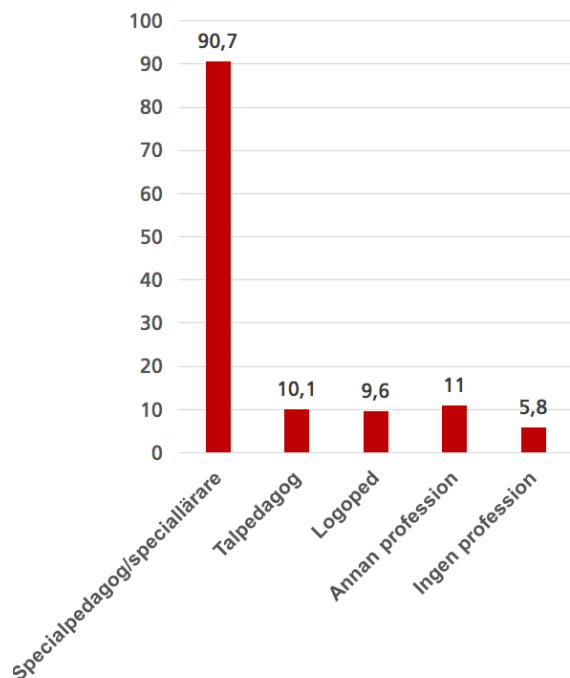
Tillgång till stöd och kompetens

I kartläggningen undersöks vilken tillgång skolor och huvudmän har till yrkesgrupper med kunskap om språkstörning, vilka stödinsatser skolorna har tillgång till och huruvida dessa yrkesgrupper och insatser motsvarar de behov som skolorna upplever att de har. Genom dessa frågor kan vi få djupare förståelse för vilka förutsättningar skolorna har i att möta elever med språkstörning, liksom en inblick i hur arbetet med eleverna organiseras på såväl skol- som kommun-nivå.

Tillgång till yrkesgrupper med kunskap om språkstörning

I figur 7 redovisas skolornas svar på vilka yrkesgrupper med fördjupad kunskap om språkstörning som de har tillgång på skolan. Närmare 91 procent av skolorna anger att de på skolan har tillgång till en specialpedagog eller speciallärare med fördjupad kunskap om språkstörning. Detta är den mest förekommande yrkeskategori med kunskap om språkstörning som finns tillgänglig på skolornivå. Drygt tio procent av skolorna har en talpedagog på skolan, och nästan lika stor andel har en logoped på skolan. Knappt sex procent anger att de inte har någon yrkesgrupp med fördjupad kunskap om språkstörning på skolan.

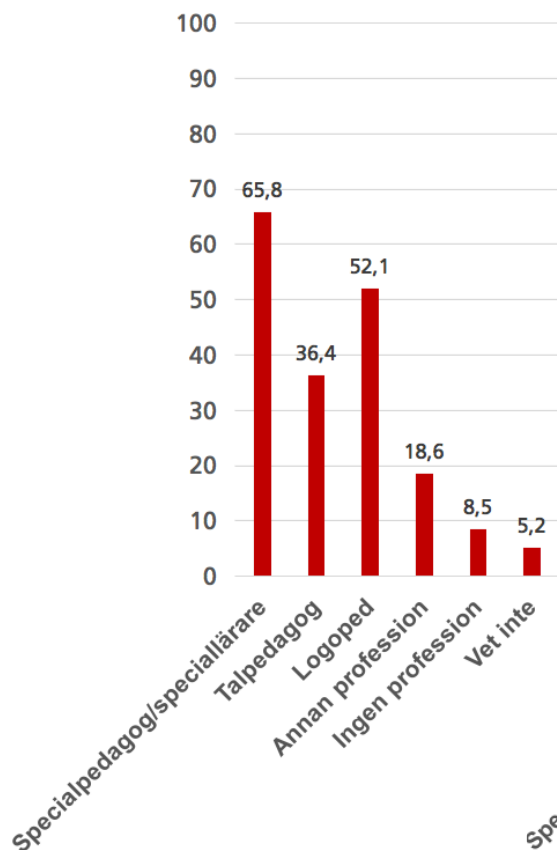
Yrkesgrupper med fördjupad kunskap om språkstörning på skolan

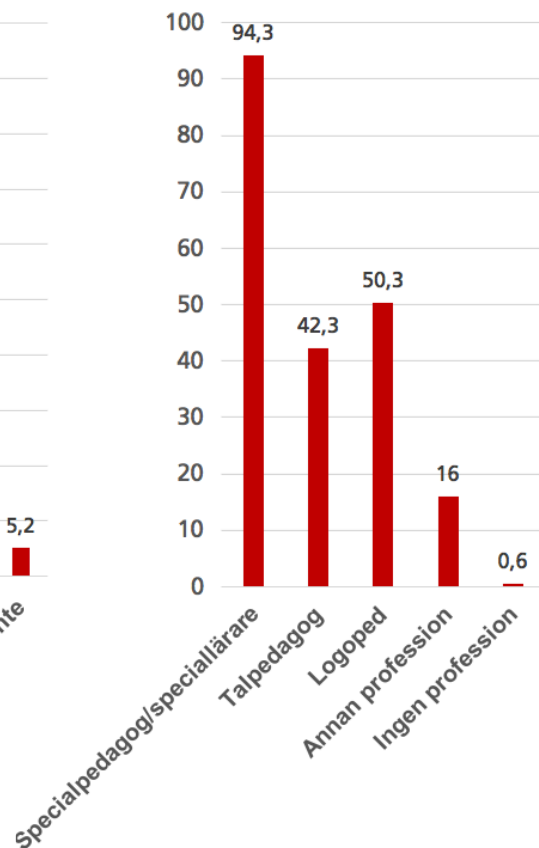
Figur 7. Yrkesgrupper med fördjupad kunskap om språkstörning – skola

Om tillgången till yrkeskompetens på skolnivå är begränsad, behöver den kompetensen komma in någon annan stans ifrån. Då blir det relevant att undersöka i hur hög grad skolorna kan få tillgång till kompetenta yrkesgrupper via den centrala nivån. Svaren på den frågan redovisas i figur 8.

Tillgång till yrkesgrupper – skolornas perspektiv

Tillgång till yrkesgrupper – huvudmännens perspektiv

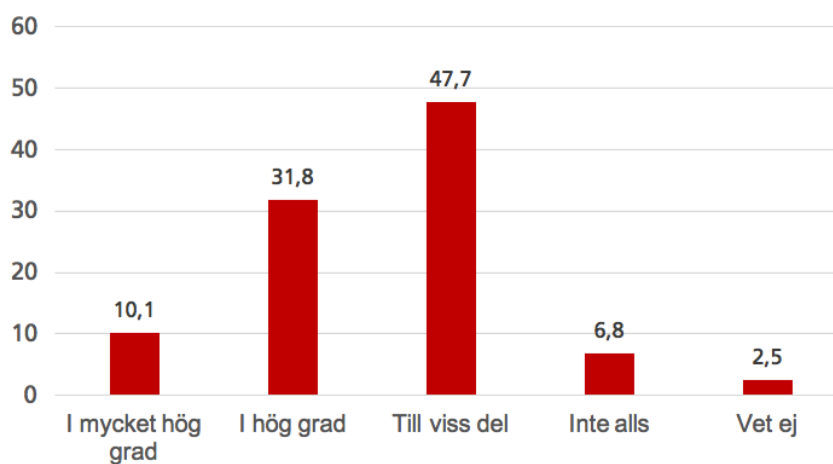
Figur 8. Tillgång till yrkesgrupper med fördjupad kunskap om språkstörning på central nivå – skolor och huvudmäns perspektiv

Som synliggörs i figur 8, anger 94 procent av skolhuvudmännen att de, på central nivå, har specialpedagog eller speciallärare som kan stötta skolorna i deras arbete med elever med språkstörning. Däremot verkar det inte som att skolorna i lika hög utsträckning är medvetna om att sådan kompetens finns på central nivå, då en betydligt lägre andel, nära 66 procent, av skolorna anger att det finns specialpedagog centralt. Skillnaden mellan skolornas och huvudmännens uppfattning om tillgången till specialpedagog eller speciallärare via central nivå är statistiskt säkerställd. Drygt hälften av skolhuvudmännen och rektorerna anger att det finns tillgång till logoped via den centrala nivån. 42 procent av skolhuvudmännen jämfört med 36 procent av skolorna anger att det finns talpedagog centralt. Här är skolorna och huvudmän så pass överens om tillgången att skillnaden inte går att säkerställa statistiskt. Drygt 8 procent av skolorna anger att det inte finns några yrkesgrupper alls att tillgå via den centrala nivån, men bara 0,6 procent av skolhuvudmännen delar den uppfattningen. Den skillnaden är statistiskt säkerställd. Således visar resultaten att huvudmännen har tillgång till framförallt specialpedagoger eller speciallärare som kan

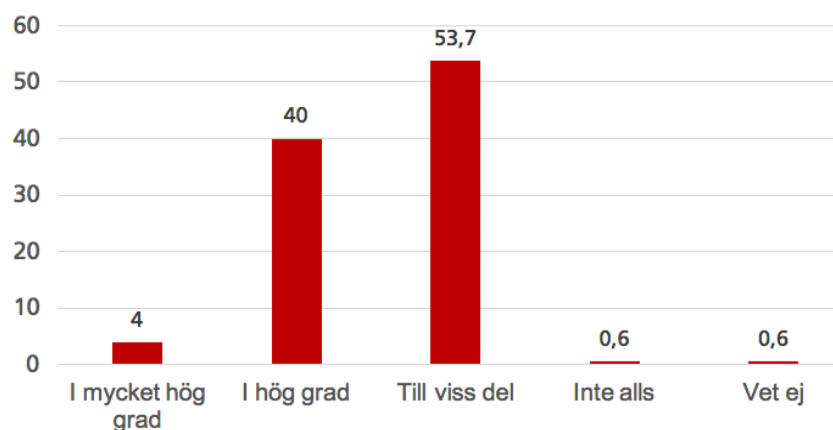
stötta skolorna i arbetet med elever, men skolorna verkar inte vara medvetna om – eller uppleva sig ha tillgång till – dessa yrkeskompetenser i motsvarande utsträckning. Det finns också skolor som anger att de inte har tillgång till yrkeskompetens centralt alls, men den bilden delas inte av huvudmännen.

Skolorna och huvudmännen ombads även skatta huruvida de yrkesgrupper de har tillgång till motsvarar stödbehoven som skolorna har. De svaren redovisas i figur 9. Generellt kan sägas att närapå hälften av skolorna och strax över hälften av skolhuvudmännen svarar att yrkesgrupperna bara motsvarar stödbehoven till viss del.

Motsvarar de yrkesgrupper skolan har tillgång till de stödbehov som skolan har? – skolornas perspektiv

Motsvarar de yrkesgrupper skolan har tillgång till de stödbehov som skolan har? – huvudmännens perspektiv

Figur 9. Om yrkesgrupperna skolan har tillgång till motsvarar behoven – skolor och huvudmäns perspektiv

Som diagrammen ovan visar, är det en större andel skolor än huvudmän som anser att de yrkesgrupper som skolorna har tillgång till motsvarar stödbehoven i mycket hög grad. Det är också en större andel skolor än huvudmän som anser att behoven inte alls uppfylls. Det är däremot en större andel huvudmän än skolor som värderar att stödbehoven fylls i hög grad. Skolorna är med andra ord både mer positiva och mer negativa till huruvida stödbehoven uppfylls via yrkesgrupperna eller inte. När alla svarsalternativ tas med i beräkningarna, visar analyserna på signifikanta skillnader mellan skolor och huvudmän. Slår vi däremot ihop svarsalternativen ”i hög grad” med ”i mycket hög grad” och ”till viss del” med ”inte alls”, kan vi se att skolor och huvudmän värderar så pass lika att skillnaden inte är signifikant. Med andra ord kan vi säga att skolor och huvudmän delar uppfattningen om att de yrkesgrupper som skolorna har tillgång till bara motsvarar behoven till viss del.

I enkätens öppna frågor berättar många av skolorna och huvudmännen att de anställt ny personal under det senaste året för att stärka upp skolans resurser och kompetens kring elever med språkstörning. Vissa skolor har redan personal med rätt kompetens men behöver stärka upp med mer personal. Andra skolor har inte den kompetensen sedan innan och håller på att anställa personal för att få kompetensen. I vissa fall anställs kompetensen av huvudmannen centralt, för att täcka behovet hos flera skolor.

”Vi anställde en kommunlogoped från HT17”

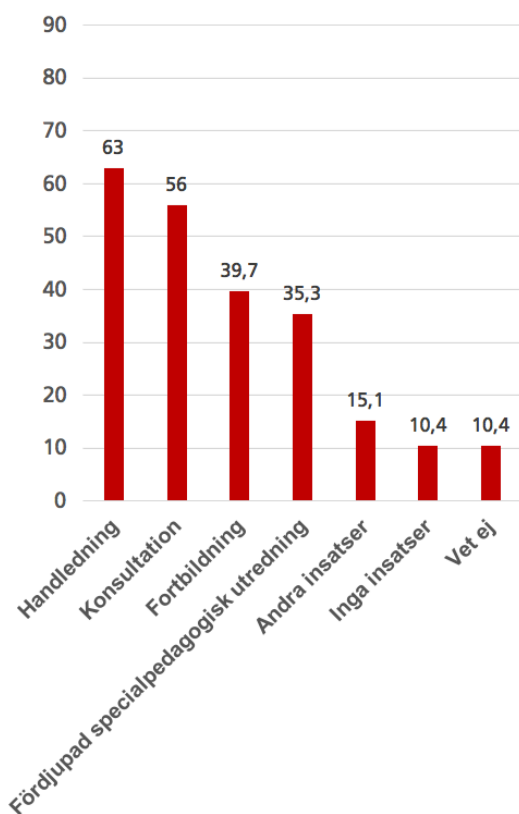
De professioner som nämns som har anställts för att stärka upp arbetet med elever med språkstörning är logoped, specialpedagog, speciallärare och pedagog. Vissa har särskild inriktning i sin kompetens kring språkstörning. Överlag konstateras dock både bland skolor och huvudmän att bristen på personella resurser är påtaglig och att varken kompetens gällande språkstörning eller den tid som krävs för att arbeta med eleverna, räcker till bland de personella resurser som finns. Det finns inte specialpedagoger eller speciallärare som kan täcka upp för behovet av att jobba direkt med enskilda barn och det fattas talpedagoger och logopeder. När logopeder kopplas in, är det ofta bara vid själva utredningen av barnets behov, och inte i samband med uppföljning. Flera skolor upplever ett behov av logoped på den egna skolan, och ibland finns ingen logoped i kommunen alls. Överlag upplevs det vara svårt att rekrytera kompetent personal, och då inte enbart specialistfunktioner så som specialpedagog, speciallärare och talpedagoger, utan även legitimerade lärare generellt. Såväl skolor som huvudmän påpekar att skolorna inte har tillgång till legitimerad personal och att omsättningen av resurspersonal och vikarier är stor.

”Utöver handledning och konsultation efterfrågas språkliga kartläggningar samt läs- och skriv/dyslexiutredningar. Detta behov kan inte tillgodoses inom ramen för en logopedtjänst. Det finns även ett stort behov av logopeder och pedagogisk personal som har kunskap om och kan arbeta operativt med elevgruppen både enskilt och i grupp. Vi ser överlag ett stort behov av fler skollogopeder för att möjliggöra ett bättre stöd till elevgruppen.”

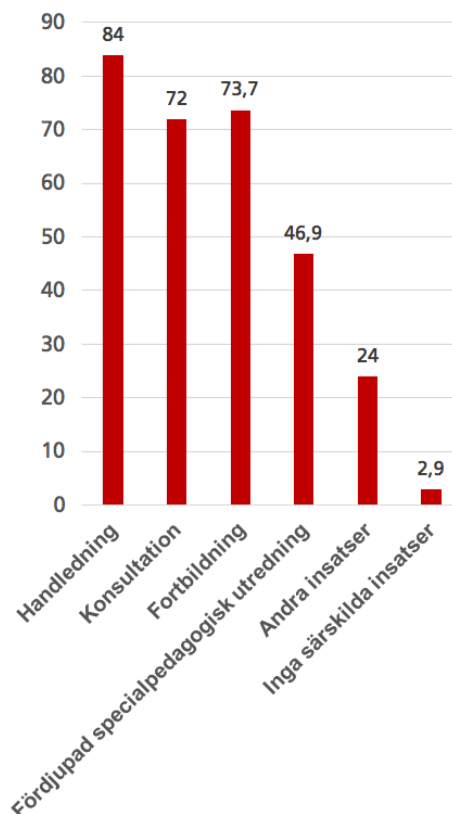
Tillgång till stödinsatser

Förutom att undersöka vilka yrkeskompetenser som skolorna har tillgång till undersökte vi även vilka stödinsatser som erbjuds från central nivå till skolan. Här kunde respondenterna ange flera svar. I figur 10 synliggörs relativt stora skillnader mellan vad skolorna anser att de kan få från sina skolhuvudmän, och vad huvudmännen anser att de erbjuder sina skolor. Dessa skillnader finns vad gäller samtliga stödinsatser. Till exempel anger 63 procent av skolorna att de kan få handledning från central nivå, medan motsvarande siffra bland huvudmännen är 84 procent. Allra störst skillnad finner vi när det gäller fortbildning, där drygt 74 procent av huvudmännen menar att de erbjuder fortbildning till skolorna, men bara 40 procent av skolorna anger att de kan få fortbildning från centralt håll.

Stödinsatser från central nivå till skolan – skolornas perspektiv

Stödinsatser från central nivå till skolan – huvudmännens perspektiv

Figur 10. Stödinsatser från central nivå till skolan – skolor och huvudmäns perspektiv

Skillnaderna mellan huvudmännen och skolornas perspektiv är statistiskt signifikant, och det gäller över samtliga svarsalternativ. Dessa resultat tyder alltså på att huvudmän upplever sig erbjuda alla former av stödinsatser i högre utsträckning än vad skolorna upplever sig få tillgång till dessa.

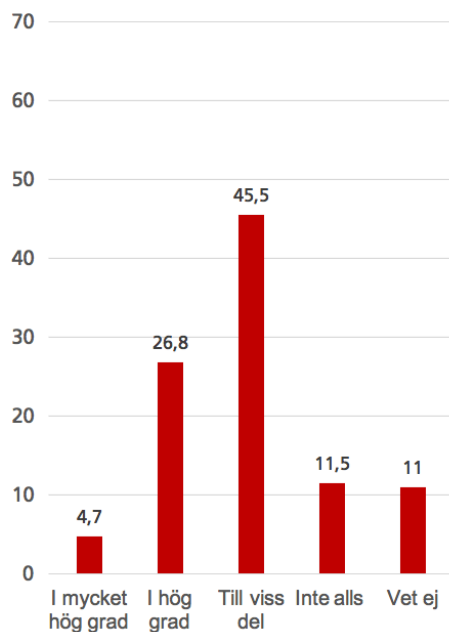
Att handledning är en vanlig typ av kompetensutveckling syns inte bara i de mätbara svaren i enkäten, utan också i de öppna frågorna som skolor och huvudmän kunnat besvara. Här är handledning för skolpersonal kring elever med språkstörning ofta förekommande i svaren. Handledning sker då oftast till specifik berörd personal eller till hela arbetslag. Handledning kan ske internt på skolan via exempelvis specialpedagoger eller logopedier, eller via kommuners centrala stöd. Utöver sådana insatser nämner respondenterna även externa stödfunktioner, som till exempel särskilda kompetenscentrum eller specialistorganisationer, där bland annat SPSM ingår.

Utöver handledning nämner respondenterna även föreläsningar, kurser och inläsning av material som pågående insatser i arbetet med elever med språkstörning. Någon skola nämner även att kommunen ordnar nätverksträffar för specialpedagoger och speciallärare med fokus på läs- och skrivutredningar.

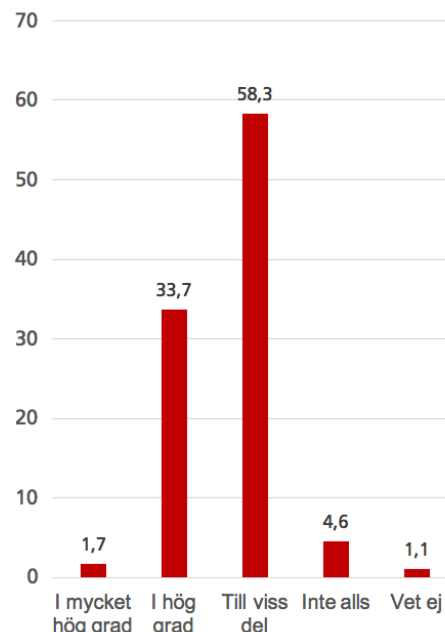
Behovet av insatser som skolor och huvudmän vittnar om, bottenar i sig i ett behov av kompetensutveckling för skolpersonal kring språkstörning. I kommentarerna framkommer både specifikt uttryckta behov av sådana kompetensutvecklingsinsatser, och exempel på stödinsatser till personal och elever som faktiskt har genomförts. Enstaka utbildningsinsatser nämns, men också kontinuerlig fortbildning eller utbildning. Vissa skolor berättar särskilt att utbildning kring språkstörning är för hela skolans personal, så som pedagoger, elevhälsoteam, skolmatspersonal och vaktmästare. Andra skolor nämner att det är pedagogisk personal, personal med viss profession eller personal som ingår i ett specifikt arbetslag som går på utbildning kring språkstörning. Det förekommer också svar kring att det är specifikt specialpedagogerna som går eller har gått fortbildning i ämnet. Någon enstaka skola nämner att de ger utbildning till nyanställd pedagogisk personal kring språkstörning. Således kan konstateras att det finns ett behov av insatser som kan utveckla kompetensen hos skolans personal, men skolor och huvudmän gör olika val kring hur dessa insatser ska äga rum och vilka professioner som ska ta del av den.

I figur 11 redovisas svaren på frågan om stödinsatserna som erbjuds från central nivå motsvarar de stödbehov som finns på skolan. Här känns det mönster vi såg vad gäller tillgången till yrkesgrupper igen, då drygt 45 procent av skolorna och 58 procent av huvudmännen anger att stödinsatserna endast motsvarar behoven till viss del. Vi ser här, precis som i frågan om yrkesgrupper, se figur 9, att rektorerna i jämförelse med huvudmännen också har en större andel som befinner sig i ytterkanten av skalan. Knappt tolv procent av skolorna anger att stödinsatserna inte alls motsvarar behoven, att jämföra med strax över fyra procent av huvudmännen. Det är också en större andel huvudmän än skolor som anger att stödinsatserna motsvarar behoven i hög grad. Likt i föregående avsnitt om yrkesgrupper, visar de statistiska analyserna att när alla svarsalternativ tas med i beräkningarna så är skillnaderna mellan skolorna och huvudmännen statistiskt signifikant, men om svarsalternativen slås samman finns inte längre någon sådan skillnad. Således kan vi konstatera att generellt så är skolor och huvudmän överens om att stödinsatserna endast uppfyller behoven till viss del.

Motsvarar stödinsatserna behovet? – skolornas perspektiv

Motsvarar stödinsatserna behovet? – huvudmännens perspektiv

Figur 11. Om stödinsatser motsvarar behoven – skolors och huvudmäns perspektiv

Sammanfattning

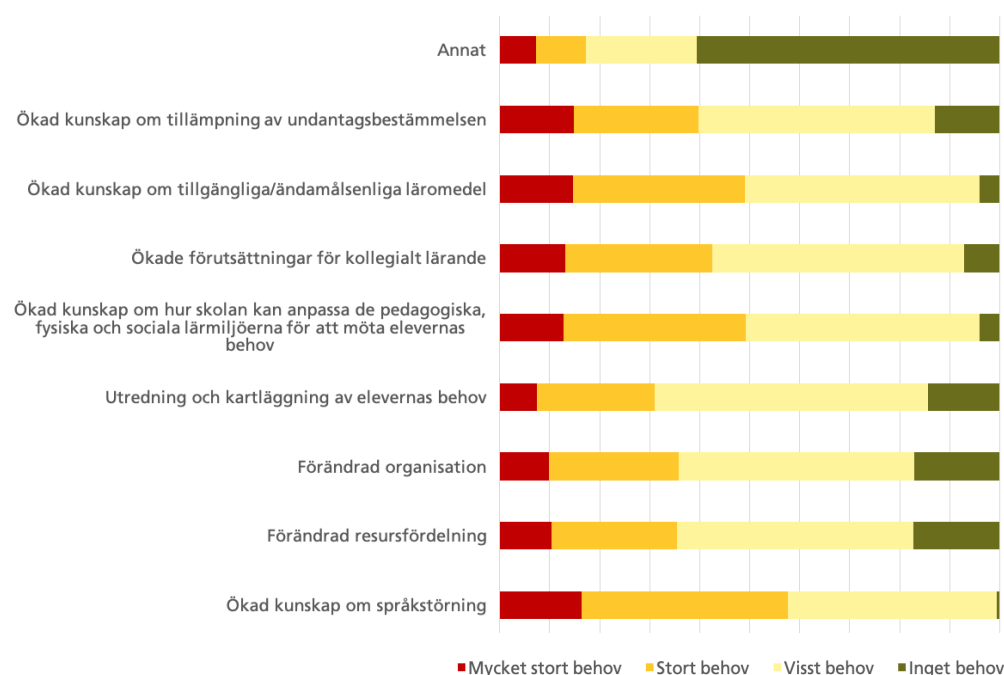
Sammanfattningsvis kan vi konstatera, att huvudmän och skolor visserligen är överens om att de yrkeskompetenser och stödinsatser som skolorna har tillgång till bara motsvarar behoven till viss del. De delar däremot inte en gemensam bild över vilka yrkeskompetenser och stödinsatser som faktiskt finns att tillgå. Genomgående anger huvudmännen att det finns tillgång till både fler specialpedagoger eller speciallärare och fler stödinsatser, än vad skolorna upplever att de kan få tillgång till via den centrala nivån. I enkätens kommentarer framträder att många skolor och huvudmän har anställt eller planerar att anställa personal för att täcka upp behoven. Det handlar då främst om logoped, specialpedagog, speciallärare och legitimerade lärare. Bristen på sådana yrkeskompetenser som dessutom har kunskap om språkstörning tycks vara påtaglig. Kommentarererna tyder också på att skolor och huvudmän upplever att det finns ett stort behov av kompetensutveckling för skolpersonal, men att skolor och huvudmän har olika strategier för att möta dessa behov. I vissa fall får all personal på skolan ta del av fortbildningsinsatser, i andra är det pedagogisk personal, personal med viss profession eller personal i specifika arbetslag som deltar i kompetensutvecklingsinsatser. Noterbart är också, att de åtgärder och insatser som skolor och huvudmän nämner inte enbart är knutna till den egna organisationen, utan också kan handla om att ta stöd från SPSM, Skolverket eller universitet.

Behov och utmaningar i arbetet med elever med språkstörning

Vilka behov och utmaningar ser då skolor och huvudmän i arbetet med elever med språkstörning? När Östra regionen genomförde sin kartläggning var denna fråga en öppen fråga där huvudmännen fick resonera kring de behov och utmaningar de såg. De övergripande mönster som synliggjordes i deras svar, fick utgöra svarsalternativ i den enkätfråga som konstruerades till denna nationella kartläggning, och respondenterna ombads värdera hur stort respektive behov är. I de två kommande avsnitten redovisar vi skolornas och huvudmännens svar.

Skolornas perspektiv

Behov och utmaningar i arbetet med elever med språkstörning

Figur 12. Behov och utmaningar i arbetet med elever med språkstörning – skolornas perspektiv

Av skolornas svar kan utläsas, att störst andel av skolorna anger ökad kunskap om språkstörning som ett stort eller mycket stort behov. Knappt hälften av skolorna anger även ett stort eller mycket stort behov av ökad kunskap om hur skolan kan anpassa de pedagogiska, fysiska och sociala lärmiljöerna. Nästan lika stor andel anger ökad kunskap om tillgängliga och ändamålsenliga läromedel som ett stort eller mycket stort behov. Minst behov och utmaningar anger skolorna att de har när det gäller utredning och kartläggning av elevernas behov.

Behov av kunskap och kompetens

Flera av skolorna har använt sig av möjligheten att resonera kring sina behov i en av enkätens öppna frågor. Att ökad kunskap om språkstörning anges vara ett stort behov hos många, har vi sett flera exempel på även tidigare i denna rapport, och den bilden lyfts fram av många skolor. De beskriver att kunskapen kring språkstörning behöver öka hos personalen och att de kan se att om kompetensen inte finns så blir utmaningen att ge optimalt stöd och träning till eleverna större. Flera lyfter att de upplever att gruppen med språkstörning ökar, och därmed ökar också behoven. Det finns stora behov av kontinuerlig kompetensutveckling, gärna i form av mer generell kunskap om språkstörning hos alla pedagoger. Några respondenter pekar också på att språkstörning upplevs svårare än andra funktionsnedsättningar:

”När det gäller dyslexi har vi en tämligen god kompetens både inom elevhälsan och bland lärarna. Språkstörning är en svårare, mer ”spretig” diagnos och därmed svårare att greppa. Även som en del av EHT, elevhälsoteam, är det vid många tillfällen inte solklart vilka insatser som behövs för att ge eleverna goda förutsättningar att klara studierna.”

”Uppmärksamma denna typ av svårigheter som ’försvinner’ i bruset av de vanligare diagnoserna autism och ADHD.”

Behov av kunskaper om anpassningar

Flera skolor resonerar även i sina kommentarer om behovet av att öka kunskapen om hur skolorna kan anpassa de pedagogiska, fysiska och sociala lärmiljöerna. Det konstateras att detta arbete är ständigt pågående för många, och att det kan handla om allt från att utforma lokalerna på ett lämpligt vis till att finna effektiva kompensatoriska hjälpmedel. Det uttrycks att det finns ett behov av ett ”basutbud” av anpassningar:

”Basutbud av anpassningar så att lärmiljön blir mer tillgänglig för elever med språkstörning. Vi behöver titta över både visuell miljö och auditiv miljö, ljudmiljön i klassrummen. Det bör finnas möjlighet för denna målgrupp elever att få riktad inläring i mindre grupper och vid behov individuellt och också att få vara delaktig i undervisningen i klassrummet med hela klassen.”

Skolorna beskriver att det finns ett behov av att veta hur anpassningar kan göras så att undervisningen blir så tillgänglig som möjligt för eleverna med språkstörning. I arbetet med att finna lämpliga anpassningar tangeras också behovet av läromedel och digitala verktyg:

”Vilka möjligheter finns det att jobba med digitala verktyg för elever med språklig skörhet eller språkstörning? Vilka appar finns som är lättanvända för både pedagoger och elever?”

Tanken att kunskap om tillgängliga och ändamålsenliga läromedel är ett stort behov delas dock inte av alla, vilket motiveras i följande kommentar:

”Det efterfrågas ofta olika läromedel, men det är ofta inte lösningen för att få undervisningen att fungera för dessa barn. Ofta behöver man släppa läromedlen och arbeta utifrån konkreta mål istället.”

Resursbrister

Som vi såg i figur 12 så värderades behovet av resursförändringar som ett stort eller mycket stort behov av knappt 40 procent av skolorna. I kommentarerna om behov, är det dock många skolor som resonerar kring resurser. I avsnittet om tillgång till yrkesgrupper med kompetens om språkstörning förde vi fram flera av de kommentarer som var starkt förknippade med just behov av kompetent personal, men det finns i materialet också flera kommentarer som handlar om resurser. Det handlar om tid, om organisering och prioritering av arbete och om ekonomiska förutsättningar, alla områden som täcks in av de exempel som redovisas nedan. I flera av de kommentarerna framkommer också viss kritik från skolan riktad mot huvudmannen:

”Det borde finnas logoped och specialpedagog med inriktning tal och språk centralt i kommunen för att kunna tillgodose det stöd som kan behövas för skolorna kring elever med språkstörning. Här finns inte heller tillgång till talpedagog. Förståelsen och kunskap om språkstörning är mycket låg på Barn- och utbildningsförvaltningen. Tilläggsbelopp betalas aldrig ut för enbart grav språkstörning, till exempel”

”Vi har ett köp- och säljsystem i kommunen som gör att vår verksamhet påverkas av skolors sviktande ekonomi vilket medför att kompetens riskerar att gå förlorad när vi saknar kontinuitet i vilka medel vi har att förfoga över.”

”Som en skola belägen i ett så kallat särskilt utsatt område behöver personalen MYCKET mer tid att diskutera eleverna och deras behov tillsammans i arbetslaget. Vi screenar mycket men hinner inte diskutera hur vårt arbetssätt ska ”effektiviseras” så att våra elever når högsta möjliga kunskaper. Våra elever kommer ofta med mycket dåliga förutsättningar till skolan, och en del personal och många i ledningen för både skola och kommun tror att vi ska kunna kompensera för detta under samma tid som elever från medelklassområde, vilket alla borde inse är en omöjlighet... Tyvärr har jag inte sett några spår av att även förvaltningsledning ser våra elevers stora progression utan fokuserar helt på måluppfyllelse utan att inse att våra elever egentligen gör en fantastisk utveckling med hjälp av många duktiga pedagoger, även om vi naturligtvis alla vill ges tid att förbättra undervisningen som skulle kunna bli mycket bättre.”

”Bättre ekonomiska förutsättningar – mindre barngrupper eller klass.”

”Har behov av ekonomi för att kunna anställa professioner som kan stötta elever eller ta in personer som ger kompetensutveckling till befintlig personal.”

I sista kommentaren ovan, framkommer en intressant koppling till den brist på kompetenta yrkesgrupper som diskuterats i tidigare avsnitt av rapporten. Det behöver inte vara helt och hållet på grund av en brist på utbildade specialpedagoger, logopeder och talpedagoger som skolorna inte har tillgång till dessa yrkesgrupper – det kan också vara att det helt enkelt inte finns en ekonomi som tillåter skolorna att anställa dessa yrkesgrupper.

Behov av förändring på flera nivåer

I skolornas kommentarer om behov och utmaningar framkommer även behov av att förändra på flera olika nivåer. Här nämns behov av långsiktig planering och uppföljning inte bara på skol- utan även kommunnivå, mer förebyggande arbete, mer systematik och bättre förutsättningar för kollegialt lärande med stöd från externa parter. Vissa pekar på behovet av att samverka och skapa samsyn på skolan:

”Vi har ett spritt kunnande om språkstörning och undantagsparagrafen. Vi behöver samlas kring det och få en liknande syn och samtal kring undervisningen.”

”Vi har kompetens kring hur man kan stödja elever med språkstörning men organisationen behöver förändras så klasslärarna kan samverka med elevhälsopersonal och tillsammans planera och genomföra nödvändiga anpassningar för målgruppen. Man behöver dessutom införa vissa anpassningar som gynnar målgruppen för alla elever så att det blir en del av allas vardag.”

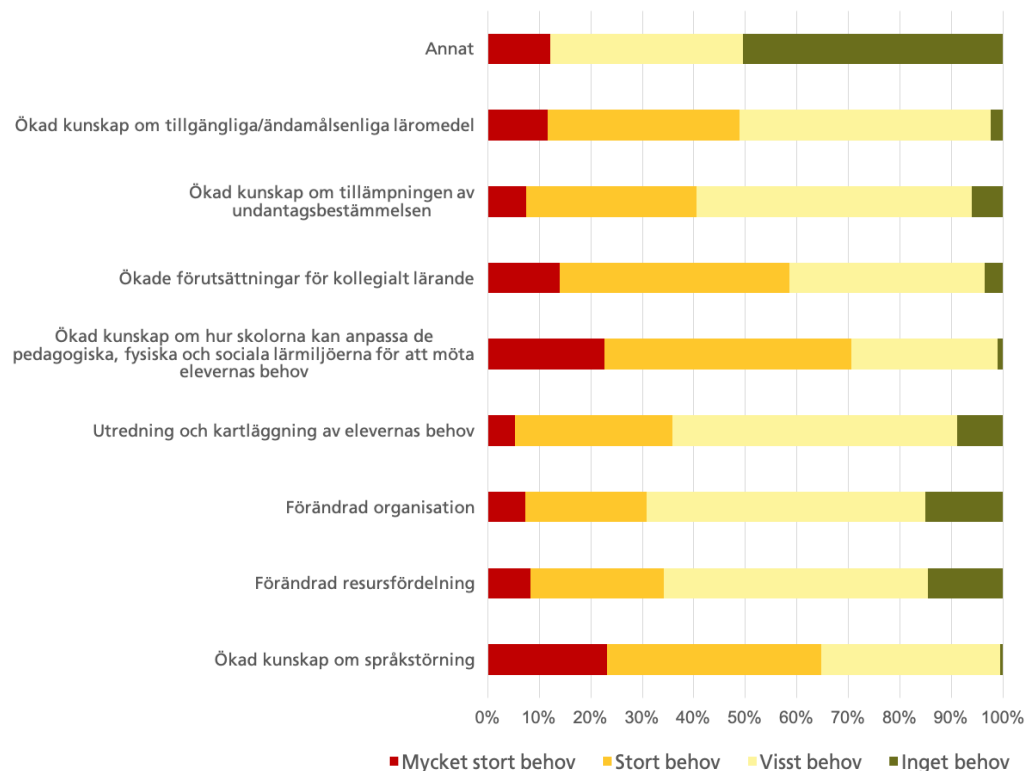
Vad gäller undantagsparagrafen konstateras i några kommentarer att den, liksom andra styrdokument, är svårtolkad:

”Styrdokumentet är i flera avseenden svårtolkade utifrån enskilda individer med olika sårbarheter. Hur mycket kan man anpassa i förhållande till kunskapskraven? Det finns väldigt lite vägledande material om hur undantagsbestämmelsen ska samverka med styrdokumentet. Många pedagoger känner osäkerhet rörande detta och det praktiska användandet av undantagsbestämmelsen.”

”Behov av tydligare undantagsbestämmelser, de är luddiga och svårtolkade.”

Huvudmännens perspektiv

Behov och utmaningar i arbetet med elever med språkstörning

Figur 13. Behov och utmaningar i arbetet med elever med språkstörning – huvudmännens perspektiv

I figur 13 framstår det överlag som att huvudmännen ser större behov och utmaningar än vad skolorna gör, även om mönstret rörande vad som är de största behoven är relativt överensstämmande mellan de olika organisationsnivåerna. Huvudmännen värderar behovet av ökad kunskap om hur skolorna kan anpassa de pedagogiska, fysiska och sociala lärmiljöerna som störst, följt av behovet av ökad kunskap om språkstörning. Skillnaden mellan skolorna och huvudmännen är signifikant i båda dessa fall, vilket alltså innebär att vi kan säga att även om huvudmän och skolor är överens om att det finns stora behov och utmaningar förknippade med dessa områden, så anser huvudmännen att behovet är större än vad skolorna gör. Statistiskt säkerställd är också skillnaden mellan huvudmän och skolor vad gäller behovet av ökade förutsättningar för kollegialt lärande. Även här ser huvudmännen ett större behov än skolorna gör. Även behovet av ökad kunskap rörande tillämpning av undantagsbestämmelsen är signifikant större bland huvudmännen än för skolorna. Precis som bland skolorna anger huvudmännen lägst behov i frågan om utredning och kartläggning av elevernas behov.

Behov av kunskap om kompetens

I enkätens öppna svar rörande behov känns flera av huvudmännens kommentarer igen från de teman som behandlades av skolorna. Huvudmännen pekar på behovet av ökad kunskap, där kompetensen generellt är låg, om än varierande bland skolor och stadsdelar. Det målas upp ett behov av gemensam kompetensutveckling inom hela kommuner – men samtidigt påpekar vissa att deltagandet vid kompetensutvecklingsinsatser som exempelvis föreläsningar ibland är lågt trots att behovet finns. Behovet av ökad kunskap finns både på grupp- och organisationsnivå:

”Större kunskap kring språkstörning på organisations- och gruppnivå för att bättre kunna fördela resurser, planera verksamheten och anpassa material och verksamheter.”

I de fall där kompetensen beskrivs som större, upplevs behovet av stöd också bli större:

”Behovet av stöd är större nu när vi har större kunskap om frågan i kommunen.”

Flera kommentarer lyfter svårigheterna med att omsätta den kunskap som faktiskt finns i praktik:

”Ökad förståelse för hur anpassa språket i verksamheten, teorin når till viss del fram till lärlagen men svårigheterna ligger i att omsätta detta i praktiken i klassrumssituationer som av naturliga skäl inte tillåter fullt fokus på enbart en elev.”

”Vi har en centralt samlad kompetens kring språkstörning som vi inte i tillräckligt hög utsträckning lyckas omsätta till nytta för eleverna.”

Trots att behovet av utredning generellt inte prioriteras högt av huvudmännen, så tyder flera kommentarer på att det finns stor efterfrågan av utredning och kartläggning, men att spåren av att utredningar genomförs inte syns omsatt i åtgärder:

”Mycket stor efterfrågan av utredning och kartläggning av elevernas svårigheter men begränsade effekter i lärmiljön efter rådgivning och handledning.”

I skolornas berättelser framstod att diagnosen språkstörning uppfattas som svår och lätt drunknar i annat. Den uppfattningen återkommer även bland huvudmännen:

”Jag upplever att den diagnosen har en tendens att bli bortglömd och eller försvinna vid stadieövergångar.”

Behov av förändringar i organisering och resursfördelning

Behov av att förändra organisationen och resursfördelningen framkommer även i många av huvudmännens kommentarer. Vissa har redan påbörjat det arbetet, till exempel genom att skapa centrala enheter som utvecklar och stöttar skolorna eller genom att närmare utreda hur stödet kan organiseras. Det finns behov av närmare samarbete på skolnivå, liksom nätverk inom kommunen där kunskaper och erfarenheter kan utbytas. Bristen på tillgång till tilläggsbelopp noteras, med konstaterandet att beloppen inte räcker till för att organisera verksamheten på ett tillfredsställande sätt.

Flera pekar på att det finns brister i likvärdigheten mellan skolor inom kommunen. De bristerna förklaras till viss del med att de centrala stödfunktionerna inte längre har den kompetens eller organisation som kan stötta upp skolor med behov, men även av att kompetensen skiljer sig åt mellan skolorna:

”Likvärdigheten brister mellan de olika skolornas förmåga att stödja eleverna. Centrala resurser och kompetens har tagits bort men inte ersatts med likvärdigt stöd i skolorna.”

”Vi hade en organisation med en specialpedagog med påbyggnad tal och språk till varje elevhälsoområde i kommunen det vill säga alla elever hade likvärdigt stöd. Nu har endast tre områden stöd. Vi önskar att alla områden har stöd i enlighet med tidigare bemanning.”

”Utredning och kartläggning och dess kvalitet skiljer sig mycket mellan skolorna.”

”För att uppnå likvärdighet i kommunen behöver vi fördela våra resurser mer rättvist. Större behov i vissa delar än andra.”

Behovet av att utveckla samarbeten finns inte endast inom skolorna, utan även i relation till andra aktörer. Det kan till exempel handla om att utveckla samarbetet med de logopeder som finns inom regionen, men även att arbeta närmare SPSM.

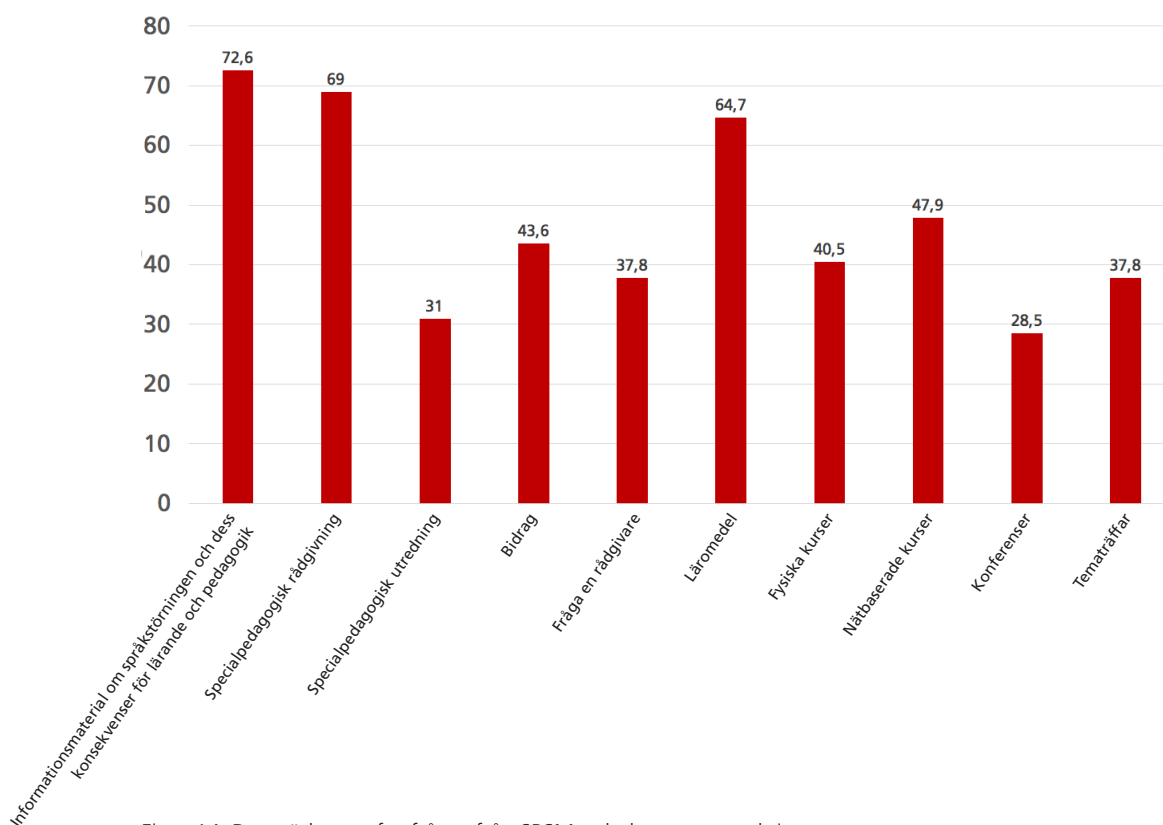
Även om resurser finns, konstateras att det inte nödvändigtvis innebär att det finns rutiner som gör att arbetet med elever med språkstörning blir systematiskt och kontinuerligt.

Stöd från Specialpedagogiska skolmyndigheten

För att myndigheten ska kunna möta de behov som skolor och huvudmän har i arbetet med elever med språkstörning, behöver vi inte bara samla in uppfattningar om vilket behovet är, utan också i vilken form stöd önskas. Utgångspunkten för de svarsalternativ som respondenterna kunde ange, där flera svar var möjliga, var det stöd som myndigheten redan idag erbjuder.

I figur 14 redovisas skolornas svar. Här synliggörs att de i huvudsak efterfrågar informationsmaterial om språkstörning och dess konsekvenser för lärandet, specialpedagogisk rådgivning samt läromedel. Lägst efterfrågan har konferenser och specialpedagogisk utredning.

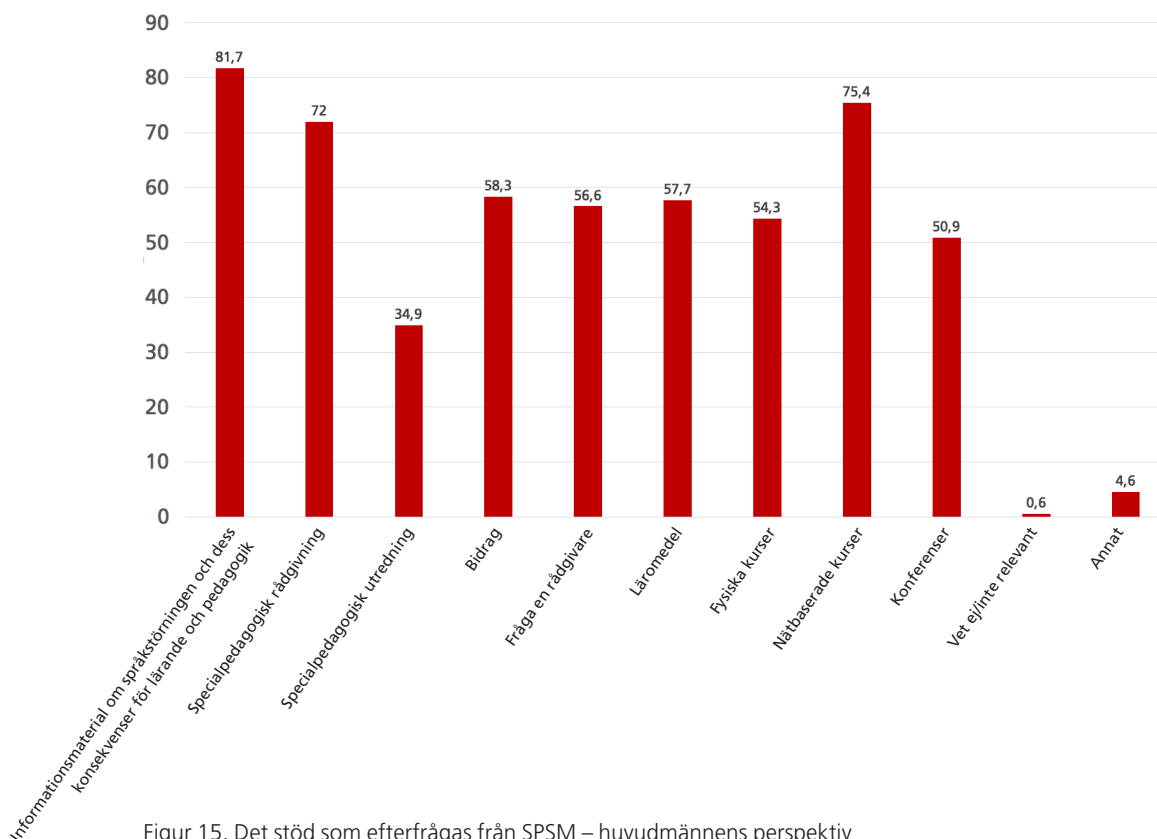
Vilken typ av stöd kan skolan behöva från SPSM? – skolornas perspektiv

Figur 14. Det stöd som efterfrågas från SPSM – skolornas perspektiv

Sett till de behov som värderades vara störst, vilket bland skolorna handlade om ökad kunskap om språkstörning respektive anpassning av lärmiljöer, är svaren om det stöd som önskas från myndigheten på många sätt logiskt. Informationsmaterial kan ge kunskap, specialpedagogisk rådgivning kan ge råd om anpassningar och läromedel bidra till utveckling av lärandet. Att efterfrågan av specialpedagogiska utredningar ligger lågt, överensstämmer också med att utredning och kartläggning av elevers behov prioriterades lågt i frågan om behov och utmaningar, se figur 12.

Huvudmännens bedömning av skolors behov av stöd från SPSM

Figur 15. Det stöd som efterfrågas från SPSM – huvudmännens perspektiv

Huvudmännens svar ser delvis annorlunda ut jämfört med skolornas svar, vilket vi kan se i figur 15. Precis som bland skolorna är det informationsmaterial som efterfrågas av störst andel, följt av nätbaserade kurser och specialpedagogisk rådgivning. Överlag efterfrågar huvudmännen de olika typerna av stöd i högre utsträckning än vad skolorna gör. Det är endast läromedel som efterfrågas i högre utsträckning av skolor än av huvudmän. Mönstret att specialpedagogisk utredning inte efterfrågas i lika hög utsträckning som de övriga typerna av stöd återkommer även bland huvudmännen. På grund av en miss i enkätkonstruktionen saknades svarsalternativet ”Tematräffar” i den enkät som gick ut till huvudmännen, varför det alternativet saknas i figuren ovan.

De statistiska analyserna visar att skillnaderna mellan skolorna och huvudmännen är signifikant i alla fall utom rådgivning och läromedel. Sammantaget går det därmed att konstatera, att huvudmannens bedömning av det totala behovet av stöd från myndigheten inom kommunen är att de behoven är större än vad de enskilda skolorna uppger att de har behov av. Återigen kan det vara relevant att påpeka att det i sig inte behöver vara konstigt, sett till att huvudmännen representerar fler skolenheter än de som ingått i urvalet i denna studie.

I de öppna kommentarerna beskriver några av skolorna och huvudmännen behovet av stöd från SPSM närmare. Det handlar främst om att ta stöd från SPSM då den egna kompetensen saknas eller inte räcker till:

”Vi skulle behöva stöd av SPSM när det gäller analys samt vilka åtgärder som kan vara relevanta. Även kartläggning i väntan på att vi får egen kunskap. Tillämpningen av undantagsbestämmelsen är vi också i behov av stöd från SPSM.”

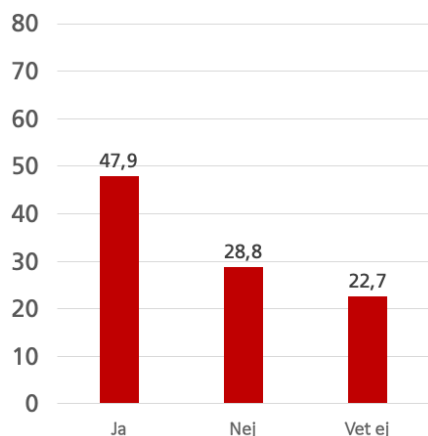
”De centrala resurserna i form av logoped är hårt ansatta. Utredningar tar väldigt lång tid. Via SPSM har vår skola fått en hel del hjälp med handledning, vilket hade varit svårt annars.”

Om något visar svaren att det finns en efterfrågan av myndigheten. Men i hur hög grad utnyttjas då våra tjänster av de som svarat på enkäten, och upplevs insatserna ge effekt på det arbete skolorna gör med elever med språkstörning?

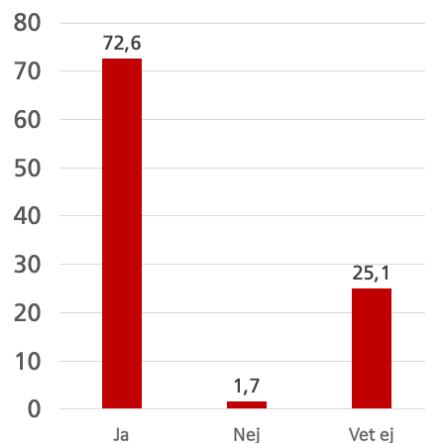
Som det redogörs för i figur 16, anger nära hälften av skolorna att skolan tidigare använt sig av SPSM för att få stöd i arbetet med elever med språkstörning. 29 procent svarar att de inte använt sig av myndigheten. En stor andel, 23 procent, svarar att de inte vet om skolan vänt sig till myndigheten. Möjligen kan den stora andelen som inte vet förklaras med att respondenten kanske inte har arbetat på skolan länge nog för att ha en uppfattning om huruvida SPSM kopplats in i arbetet med elever med språkstörning eller inte.

Närmare 73 procent av huvudmännen anger att kommunens skolor har vänt sig till SPSM för att få stöd. En fjärdedel av huvudmännen vet inte om skolorna har använt sig av myndigheten.

Har skolan tidigare använt sig av SPSM för att få stöd i arbetet med elever med språkstörning?
– skolornas perspektiv

Har kommunens skolor tidigare använt sig av SPSM i arbetet med elever med språkstörning?
– huvudmännens perspektiv

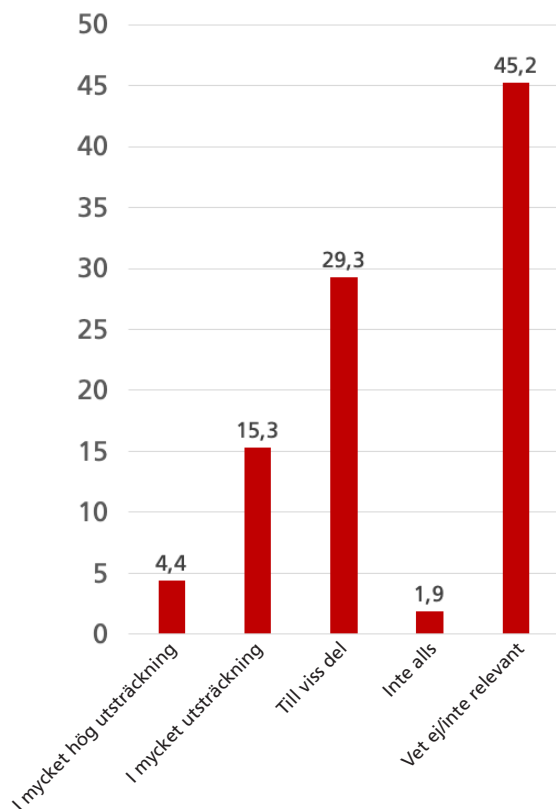

Figur 16. Tidigare användning av SPSM – skolors och huvudmäns perspektiv

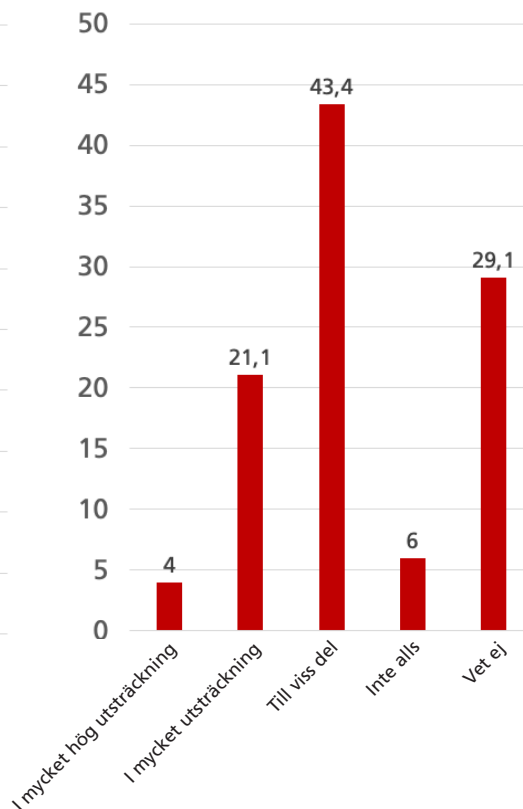
I figur 17 redovisas skolornas respektive huvudmännens skattning av huruvida det stöd, som myndigheten har gett, har bidragit till att utveckla skolornas arbete med elever med språkstörning. 45 procent av skolorna respektive närmare 30 procent av huvudmännen anger att de inte vet om stödet gett några sådana effekter. En femtedel av skolorna respektive en fjärdedel av huvudmännen menar att stödet gett effekt i hög eller mycket hög utsträckning. Skillnaderna mellan skolor och huvudmän är inte statistiskt säkerställd när svarsalternativet ”vet ej” tagits bort ur beräkningen.

Kartläggningens resultat

Har stödet från SPSM bidragit till att utveckla skolans arbete med elever med språkstörning?
– skolornas perspektiv

Har stödet från SPSM bidragit till att utveckla skolans arbete med elever med språkstörning?
– huvudmännens perspektiv

Figur 17. Om stödet från SPSM bidrar till att utveckla skolornas arbete – skolors och huvudmäns perspektiv

I enkätens öppna kommentarer kopplade till stödet från SPSM, framkommer många positiva kommentarer om myndigheten. Flera respondenter talar om snabb och bra respons, stort utbud av fortbildning och gott samarbete:

”Stödet från SPSM gällande språkstörning har varit bra, allt från beställningsbar ”gratis-material” till arrangerade tematräffar. Tema-träffarna har varit jättebra och har bidragit mest till utveckling i undervisningssituationen.”

Några lyfter behov av att utveckla ett närmare samarbete med SPSM. Att jobba närmare SPSM i individuella fall med konkreta förslag på anpassat material och upplägg av undervisning nämns. Men också att SPSM ska vara expert för experter:

Kartläggningens resultat

”Rådgivning är viktig men stödet som behövs på skolorna behöver vara mer verklighetsbaserad och mindre allmänhållen. För att ert stöd ska göra skillnad behöver den utgå från konkreta ärenden som tillsammans med elevhälsopersonal och klasslärarna kan följas upp över tid.”

”Bra om SPSM hade en expertfunktion som kan vara ett stöd för den expertfunktion som finns i kommunen.”

Andra lyfter behov av att jobba mer förebyggande och organisatoriskt.

”Viktigt att kunna koppla på SPSM i ett större perspektiv som kan jobba utifrån ett förebyggande och främjande arbete, till exempel vidareutveckla arbetslagskompetens kring att arbeta med elever med språkstörning.”

Några nämner att trots att de fått bra stöd så glöms SPSM bort ibland.

”Vi har fått bra stöd när vi sökt det. Men det är lätt att glömma bort allt det stöd som finns att få. Vi behöver bli bättre på att kontakta SPSM”.

”Väldigt tryggt och skönt att ni finns när det är ärenden som är komplicerade och vår egen kompetens inte räcker till. Tror att vi skulle kunna utnyttja er än mer, lite dålig kunskap ute på skolorna om att ni kan vara ett stöd till oss i skolan.”

Det kan också vara så att SPSM behöver bli bättre på att synas och föra ut kunskap.

”Jättebra att ni finns... gärna mer aktivitet från er sida för info eller fortbildning etcetera. Hemsidan bör ses över. Den känns tämligen anonym.”

Sammanfattning

Sammanfattningsvis tyder resultaten på att det finns en efterfrågan av stöd från SPSM, men att uppfattningen av vilket stöd som behövs – och framförallt hur stödet ges – delvis skiljer sig åt mellan skolor och huvudmän. Båda organisationsnivåerna har gemensamt att de i huvudsak efterfrågar informationsmaterial, medan skolorna därutöver också efterfrågar rådgivning och läromedel. Huvudmännen anger i högre utsträckning än skolorna behov av fortbildningsinsatser, så som till exempel nätbaserade kurser.

Att skolor använder sig av myndigheten som stöd i arbetet med elever med språkstörning är förhållandevis vanligt, särskilt utifrån den bild som huvudmännen ger. Bilden av myndigheten verkar överlag vara positiv, då flera uppger att responsen är snabb, råden är bra och fortbildningen värdefull. Ändå finns det en ganska stor grupp av skolor som anger att de aldrig använt sig av myndigheten i arbetet med elever med språkstörning. Andra respondenter menar att det är lätt att glömma bort att myndigheten finns, samt att myndigheten skulle kunna vara mer aktiv i att sprida information. Det förefaller också som

att det är svårt att spåra effekterna av myndighetens stödinsatser i någon större utsträckning.

Så här långt i denna rapport har vi redogjort för de övergripande resultaten från kartläggningen. Vi har dessutom visat på vissa skillnader vi kan se mellan olika grupper i materialet, så som skillnaderna mellan skolor och huvudmän och skillnader mellan grundskola och gymnasium. I det kommande avsnittet går vi djupare in i materialet för att försöka förstå skillnader och likheter mellan de olika skolorna, särskilt i förhållande till förutsättningar, behov och utmaningar samt efterfrågan av stöd från SPSM.

Skilda förutsättningar och skilda behov

I kartläggningens frågeställningar ingår att närmare undersöka vilka skillnader som finns rörande behov av stöd i arbetet med elever med språkstörning. För att identifiera sådana skillnader genomfördes två klusteranalyser på skolnivå. Den första analysen gjordes utifrån frågorna i enkäten rörande de förutsättningar som fanns på skolorna, och den andra analysen gjordes med avseende på stöd-behov. Genom dessa två klusteranalyser kunde grupper av skolor identifieras. Grupperna har sedan jämförts för att hitta det som är gemensamt respektive det som skiljer dem åt, med avseende på bakgrundsfaktorer och konsekvenser för elever med språkstörning.

Skilda förutsättningar: tillgången till centralt stöd

Beredskapen för att möta elever med språkstörning skiljer sig åt mellan olika skolor. Som konstaterats tidigare i denna rapport, erbjuder de allra flesta skolor ordinarie skolgång till eleverna med språkstörning, och på de flesta skolor finns också specialpedagog eller speciallärare som uppges ha kompetens om språkstörning. Det här blir tydligt när skolorna grupperas med klusteranalys utifrån förutsättningar, se bilaga 1, enkätfrågorna 2, 6, 7 och 9. Två grupper bildas och det som skiljer dessa grupper är inte vilka förutsättningar som finns på skolan utan vilka förutsättningar som erbjuds centralt. Ungefär en tredjedel av skolorna har uppgett lägre tillgång till centralt stöd än övriga skolor. De har uppgett lägre tillgång till central handledning, central konsultation, central fortbildning, central speciallärare eller specialpedagog samt central logoped. Skillnaderna gäller dock inte central fördjupad specialpedagogiskt utredning. Där har bägge grupperna uppgett att det centrala stödet är relativt lågt. Hädanefter benämns dessa två kluster som ”mer centralt stöd” respektive ”mindre centralt stöd”.

Nästa steg var att beskriva de två klustren med avseende på bakgrundsfaktorer för att se om annat än det centrala stödet skiljde klustren åt. Det fanns inga signifikanta skillnader med avseende på region- eller kommungruppstillhörighet mellan klustren. Tillgången till centralt stöd kan med andra ord inte utifrån den här analysen härledas till varken region eller kommuntyp. Däremot så skilde

Kartläggningens resultat

skoltyp mellan klustren. I klustret med mindre centralt stöd var gymnasiet överrepresenterat medan det i klustret med mer centralt stöd var högstadiet som var överrepresenterat. Vidare så uppger skolorna i klustret med mer centralt stöd i större utsträckning att kommunens insatser och tillgång till yrkeskompetens motsvarar behoven för elever med språkstörning än de i klustret med mindre centralt stöd. Skolorna med mer centralt stöd har också i större utsträckning tidigare sökt stöd från SPSM.

Sista steget var att se om konsekvenserna för eleverna skiljde mellan grupperna. Analysen visade att gruppen med mer centralt stöd hade rutiner för att följa upp elever med språkstörning i högre utsträckning. I grundskolorna var även måluppfyllelsen högre i gruppen med mer centralt stöd än i gruppen med mindre centralt stöd. Likheter och skillnader vad gäller förutsättningar, bakgrundsfaktorer och konsekvenser mellan de båda klustren sammanfattas i figur 16 nedan.

Figur 18. Sammanfattande beskrivning av de två klustren med mer respektive mindre centralt stöd.

Mer centralt stöd 71 procent av skolorna	Mindre centralt stöd 29 procent av skolorna
Båda grupperna erbjuder i huvudsak ordinarie skolgång för elever med språkstörning och har tillgång till speciallärare eller specialpedagog på skolan	
Mer insatser från centralt håll: handledning, konsultation, fortbildning	Färre insatser från centralt håll: handledning, konsultation, fortbildning
Större tillgång centralt till yrkesgrupper med fördjupad kunskap om språkstörning: speciallärare eller specialpedagog och logoped	Mindre tillgång centralt till yrkesgrupper med fördjupad kunskap om språkstörning: speciallärare eller specialpedagog och logoped
Det finns inga signifikanta skillnader med avseende på kommungrupperna eller regioner.	
Högstadiet har mer centralt stöd	Gymnasiet har mindre centralt stöd
Kommunens insatser motsvarar behoven i högre utsträckning	Kommunens insatser motsvarar behoven i lägre utsträckning
Yrkeskompetensen motsvarar behoven i högre utsträckning	Yrkeskompetensen motsvarar behoven i lägre utsträckning
Har i högre utsträckning använt sig av SPSM för att få stöd	Har i lägre utsträckning använt sig av SPSM för att få stöd
Mer rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning	Mindre rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning
Högre måluppfyllelse i grundskolor	

Skillnaderna mellan grupperna har undersökts med Chi två-test och är statistiskt signifikanta på 5-procentsnivån.

Skolorna med mindre centralt stöd kan beskrivas som skolor där rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning förekommer mer sällan. Där är även måluppfyllelsen för elever med språkstörning i grundskolan lägre och behovet av insatser och kompetens tillgodoses i lägre utsträckning, samtidigt som skolorna i lägre utsträckning tidigare haft kontakt med SPSM. Resultatet av klusteranalysen tyder på att skolorna i gruppen med mindre centralt stöd har sämre förutsättningar att möta elever med språkstörning och att eleverna där inte får samma chans att lyckas i skolan. Vi vet att tidiga insatser är viktiga i arbetet med elever i behov av stöd. En skola i den här gruppen vittnar om att elever får vänta två år för att få komma till en logoped. Tidigare i rapporten har vi också lyft exempel på att logoped endast används i begränsad utsträckning vid uppföljningar.

”Vi behöver mer talpedagogstöd och bättre möjligheter att få logoped-utredningar. Kön hos logopeden är cirka två år.”

Att skolorna med mindre centralt stöd dessutom kontaktar SPSM i lägre utsträckning kan bero på såväl brist på vetskap om vad SPSM erbjuder, som på att kompetensen om språkstörning är begränsade inom skolorna, vilket försvårar möjligheterna att synliggöra behov av stöd. Detta bidrar ytterligare till skillnader mellan skolorna, med mer respektive mindre centralt stöd.

”Vi kan inte resonera om våra behov, däremot kan vi se att vår kunskap i dagsläget är låg vad gäller elever med språkstörning.”

Hur ska SPSM nå ut till dessa skolor? Om centralt stöd och kompetens saknas behövs kanske andra ingångar och andra typer av insatser.

Skilda behov: stort eller litet behov av stöd i arbetet med elever med språkstörning

När skolorna grupperas med klusteranalys utifrån vilka behov och utmaningar de uppgett i arbetet med elever med språkstörning, se fråga 11, bilaga 1 sker en uppdelning mellan hälften av skolorna som uppgett större behov över hela linjen och hälften som uppgett lägre behov. Behovet skiljer sig alltså mellan grupperna på samtliga åtta frågor rörande behov och utmaningar.

Det fanns inga signifikanta skillnader med avseende på region- eller kommungrupp tillhörighet mellan klustren. Behov av stöd i arbetet med språkstörning kan med andra ord utifrån den här analysen inte härledas till region eller kommuntyp. Inte heller skoltyp skilde sig mellan klustren. Grupperna har också sökt stöd från SPSM i samma utsträckning.

När grupperna jämfördes, med avseende på konsekvenser för elever med språkstörning, så visade det sig att skolor i gruppen som uppgett färre behov av stöd både hade rutiner för att följa upp elever med språkstörning i högre utsträckning och högre måluppfyllelse. Likheter och skillnader mellan dessa båda kluster presenteras i figur 17 nedan.

Kartläggningens resultat

Figur 19. Sammanfattande beskrivning av de två klustren med fler respektive färre behov i arbetet med elever med språkstörning.

Fler behov 50 procent av skolorna	Färre behov 50 procent av skolorna
Uppger behov av stöd i större utsträckning	Uppger behov av stöd i mindre utsträckning
Det finns inga signifikanta skillnader med avseende på kommungrupper, region eller skoltyp. Båda grupperna har använt sig av SPSM tidigare i lika stor omfattning	
Lägre måluppfyllelse för elever med språkstörning	Högre måluppfyllelse för elever med språkstörning
Har rutiner i lägre utsträckning	Har rutiner i större utsträckning

Skillnaderna mellan grupperna har undersökts med Chi två-test och är statistiskt signifikanta på 5-procentsnivån.

Gruppen skolor med fler behov av stöd i arbetet med elever med språkstörning har i lägre utsträckning rutiner för att följa upp kunskapsresultat samt lägre måluppfyllelse för elever med språkstörning. Resultatet tyder på att arbetet med elever med språkstörning brister i skolorna där behov av stöd är större. Det kan ses som ett förväntat resultat, men det kan vara värt att notera att behov av stöd ofta finns över hela linjen för dessa skolor. Skolorna i gruppen med fler behov av stöd nämner bland annat resursbrist, kompetensbrist, kunskapsbrist och tidsbrist när de får möjlighet att resonera kring behoven.

”Elever med språkstörning ökar markant och vi har inte de resurser som skulle behövas. Vi har många elever med flerspråkighet och språkstörning som försvårar stödmöjligheter och elevers möjligheter att utvecklas.”

”Kompetens saknas bland grundskollärare samt all personal, mer utbildningsdagar för alla gällande språkstörning. Stödenheten borde finnas tillgänglig i mycket större utsträckning! Ekonomiska förutsättningar skulle förbättras vilket innebär mindre barngrupper eller klass!!”

”Det finns väldigt lite vägledande material om hur undantagsbestämmelsen ska samverka med styrdokumentet. Många pedagoger känner osäkerhet rörande detta och det praktiska användandet av undantagsbestämmelsen.

”Arbetslagen på skolan behöver mer tid för att kunna ha ett gemensamt förhållningssätt samt att utbyta goda exempel med varandra.”

Kartläggningens resultat

Punktinsatser kanske inte är det mest effektiva sätt att stödja skolorna där flera behov finns. Finns det möjlighet att i kontakt med skolorna erbjuda en rad stöd, ett stödpaket? En skola beskriver ett behov av någon form av "basutbud".

Sammanfattning

Sammanfattningsvis så visar klusteranalysen att det dels finns olika förutsättningar i form av centralt stöd till skolorna när det gäller elever med språkstörning, dels olika stort behov av stöd. För elever med språkstörning på skolor med mindre centralt stöd och fler behov av stöd, saknas oftare rutiner och kunskapskraven uppnås i lägre utsträckning. Analysen visar inga skillnader på region- eller kommungruppsnivå vilket talar för att det behövs ett nationellt grepp för att komma till rätta med problematiken.

Avslutande diskussion och slutsatser

I detta avsnitt summeras och diskuteras kartläggningens slutsatser. Syftet med kartläggningen har varit att inventera och analysera vilka stödbehov som finns hos huvudmän och skolor genom att besvara frågeställningar om:

1. vilka stödbehov huvudmän och skolor har sett till hur de väljer att organisera arbetet
2. vilka skillnader som finns bland huvudmän och skolor inom och mellan regioner
3. vilka skillnader i beskrivning det finns mellan huvudmän och skolor

Vad gäller fråga 2, om skillnader bland huvudmän och skolor inom och mellan regioner, har den uppmärksamma läsaren sannolikt redan konstaterat att vi i kartläggningen inte särskilt lyft fram sådana skillnader. Detta beror på att vi har funnit väldigt få sådana statistiskt säkerställda skillnader på region- och kommungruppsnivå. Det betyder inte nödvändigtvis att det inte finns skillnader mellan skolor och huvudmän beroende på deras geografiska placering, utan att vi utifrån det begränsade materialet i denna kartläggning snarare kan peka på andra saker som verkar spela större roll – till exempel då tillgången till centrala stödfunktioner och insatser.

Kartläggningens resultat visar att skolor och huvudmän i stort sett saknar de personella resurser som krävs för att i tillräcklig utsträckning tillhandahålla ett stöd som kommer elever med språkstörning till del. Förutom en bristande tillgång till specialpedagoger eller speciallärare, talpedagoger och logopeder, synliggörs särskilt kompetensbrist vad gäller språkstörning som finns både hos de nämnda professionerna och hos andra yrkesgrupper verksamma i skolan, oavsett organisationsnivå. Skolors utmaningar förknippade med att möta elever med språkstörning försvåras ytterligare av bristen på tillgång till legitimerade lärare. Vissa anledningar till kompetensbristerna, utöver den uppenbara bristen på personella resurser med dokumenterad kunskap om funktionsnedsättningen, lyfts fram av respondenterna. Exempelvis språkstörningsdiagnosernas komplexitet och risken att språkstörning ”drunknar” i förhållande till funktionsnedsättningar som upplevs vara mer vanligt förekommande, exempelvis neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Trots att skolor och huvudmän generellt är överens om att vare sig yrkeskompetenser eller stödinsatser som erbjuds skolorna täcker de stödbehov som skolorna har, så finns tydliga tecken på att huvudmän generellt har tillgång till och erbjuder både fler yrkeskompetenser och fler stödinsatser än vad skolorna upplever sig få tillgång till. På så vis synliggörs ett glapp mellan skolor och huvudmän i många kommuner, som i sig tyder på vissa organisatoriska

problem vad gäller förmågan att organisera stödet så att det blir känt och tillgängligt bland alla skolenheter.

Kartläggningen synliggör att trots att en majoritet av skolorna har rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning, så bidrar inte dessa rutiner till att eleverna når kunskapskraven i särskilt hög utsträckning. Samtidigt saknar många huvudmän motsvarande rutiner på kommunnivå. Det här är många av huvudmännen medvetna om, varför behov av att ta ett helhetsgrepp rörande organiseringen av stödfunktioner, uppföljning av elever och rutiner för att utveckla elevhälsoarbete och samverkan inom och mellan skolor uttrycks av många skolor och huvudmän. Sannolikt kompliceras dessa utmaningar av den påtagliga bristen på tillgång till personella och ekonomiska resurser – för hur förändra arbetssätten när kompetensen kring den bakomliggande orsaken är begränsad? Avsaknad av rutiner på central nivå kan försvåra arbetet med att synliggöra vilka behov som faktiskt finns när det gäller att utveckla arbetet för elever med språkstörning, vilket riskerar leda till att resurser fördelas på ett vis som inte utvecklar detta arbete.

Bland skolor som har mer stöd via centrala funktioner och mer rutiner för att följa upp resultat, finns också en större andel skolor som tidigare använt sig av SPSM för att få stöd i arbetet. Detta skulle kunna förstås som att mer kompetens inom organisationen också bidrar till att synliggöra när behovet av att ta in extern hjälp utifrån finns. Liknande mönster synliggörs av flera respondenter när de talar om att ju större kunskapen runt språkstörning blir inom organisationen, desto mer efterfrågas också stöd i arbetet. I relation till myndighetens arbete, finns det skäl att fundera över hur myndigheten kan göra sig tillgänglig och stödja de kommuner som inte har lika stor tillgång till centralt stöd, som saknar rutiner och som också tenderar att ha lägre måluppfyllelse bland sina elever.

Intressant vad gäller rutiner är också att gymnasiet i betydligt lägre utsträckning än grundskolan uppger sig ha rutiner för att följa upp elevernas resultat. Det är, möjligen som en naturlig följd av detta, också en större andel gymnasier som inte vet hur det går för eleverna med språkstörning. Gymnasierna uppger också att de har lägre tillgång till centralt stöd. Med tanke på att vi i kartläggningen kan se att tillgången till centralt stöd verkar medföra mer rutiner och högre måluppfyllelse, finns anledning att uttrycka oro för skolsituationen för elever med språkstörning på gymnasiet.

Mot bakgrund av de brister som diskuterats ovan, framstår det inte som särskilt underligt att de främsta behoven och utmaningarna som uttrycks av skolor och huvudmän i arbetet med elever med språkstörning i huvudsak handlar om att öka kunskapen om språkstörning, att anpassa lärmiljöer och att finna tillgängliga och ändamålsenliga läromedel. Även om skolor och huvudmän i stort är överens om vilka behov som finns, värderar huvudmännen behoven som större i nästan alla fall – något som möjligen kan förklaras av den sammanlagda bild som huvudmännen har över sina skolor. I huvudmännens kommentarer lyfts exempelvis att behoven varierar mellan skolor och stadsdelar. På samma vis framstår också behovet av stöd från SPSM som större ur huvudmännens perspektiv, även om det också är förhållandevis stort bland skolorna.

Detta gäller särskilt behovet av informationsmaterial, rådgivning och läromedel.

Behovet av utredning och kartläggning av elevernas behov framträder inte som ett prioriterat område hos varken skolor och huvudmän. Ändå framkommer i respondenternas öppna svar att den bristande tillgången till yrkeskompetens bidrar till att utredningar tar lång tid, liksom att stödet vid uppföljningar är begränsat. Från tidigare rapporter och skrifter vet vi att skolor och huvudmän ofta brister i frågor om just utredning och kartläggning av elevernas behov⁵. Möjligen kan skolorna och huvudmännens låga prioriteringen av utredning och kartläggning bli ytterligare uttryck för att det finns brister inom detta område. Samtidigt kan vi i kartläggningen också se att många skolor och huvudmän uttrycker svårigheter med att gå från teoretiskt kunnande om språkstörning till praktisk tillämpning av anpassningar. Detta skulle kunna vara ett uttryck för att även om utredning och kartläggning fungerar saknas ändå nödvändiga resurser för att genomföra ändamålsenliga förändringar.

5 Se t.ex. SPSM (2018)

Referenser

Hartelius, Lena., Nettelbladt, Ulrika., Hammarberg, Britta (2007) Logopedi.
Lund: Studentlitteratur

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2017) Stöd till elever med språkstörning?
En kartläggning av skolhuvudmännens utbildningsalternativ, kompetens och
stödbehov i Specialpedagogiska skolmyndighetens Östra region. Författare:
Ann Jacobson och Anders Westermarck. Stockholm: Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018) Villkor för utbildning. Kartläggning av
nuläge för barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning. Stockholm:
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Tomblin, J. Bruce., Records, Nancy L., Buckwalter, Paula., Zhang, Xuyang.,
Smith, Elaine och O'Brien, Marlea (1997) Prevalence of Specific Language
Impairment in Kindergarten Children. Journal of Speech, Language and
Hearing Research. Vol. 40, s. 1245-1260

Bilaga 1: Skolenkäten

Till rektor på [skolenhet]

Kartläggning av arbetet med elever med språkstörning

Din kommun är utvald att delta i en kartläggning om hur huvudmän och skolor organiserar arbetet med elever med språkstörning. Syftet är att inventera och analysera vilka stödbehov som finns hos huvudmän och skolor.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) samlar in uppgifter till kartläggningen genom en nationell enkätundersökning riktad till kommunala skolhuvudmän samt skolenheter inom kommunen.

Enkäten är avsedd att besvaras utifrån arbetet på ovanstående skolenhet. Motsvarande enkät har skickats ut till er skolhuvudman.

Ert svar är viktigt

Era enkätsvar ökar kunskapen inom SPSM och bidrar till att utveckla vårt stöd till skolhuvudmän och skolor angående elever med språkstörning. Ert deltagande i enkätundersökningen är frivilligt.

Gör så här:

Följ denna länk för att besvara frågorna.
[länk]

I webbenkäten kommer det även finnas möjlighet att lämna kommentarer. Observera att du inte ska lämna några personuppgifter i kommentarsfälten. Med personuppgifter avses enligt personuppgiftslagen (3 §) all slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet.

Information om målgruppen elever med språkstörning

I den här kartläggningen används språkstörning som ett samlingsbegrepp för olika former av språkstörningsdiagnoser. Språkstörning är en funktionsnedsättning som yttrar sig i svårigheter att producera och förstå talat språk. Svårigheterna skiljer sig mellan olika individer och kan handla om avvikande uttal och grammatik, begränsat ordförråd samt nedsatt ord- och meningsförståelse. Språkförmågan är påtagligt nedsatt vilket skapar problem i vardagen, både med sociala kontakter och lärande.

Så används de lämnade uppgifterna

SPSM bearbetar och analyserar uppgifterna på nationell, regional och kommunal nivå.

Resultaten sammanställs och redovisas i en rapport. Det kommer inte att framgå vad just ni har svarat. Era svar kommer enbart att hanteras av den arbetsgrupp inom myndigheten som analyserar resultaten. Resultaten kommer enbart att användas i redovisningen av denna specifika kartläggning. Rapporten kan komma att publiceras på SPSM:s webbplats, www.spsm.se

Samråd

Samråd har ägt rum med Sveriges Kommuner och Landsting i enlighet med vad som sägs i SFS 1982:668

Vad får ni ut av det här?

Kartläggningen kommer att utgöra underlag för SPSM:s fortsatta arbete med att stötta huvudmän och skolor i arbetet med elever med språkstörning.

Vi behöver få in era svar senast den 16 mars.
Stort tack på förhand för er medverkan!

Med vänlig hälsning

Eva Andersson
Utvecklingssamordnare
Enheten för Forskning och Utveckling
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Johan Östman
Enhetschef
Enheten för Forskning och Utveckling
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Kontakta gärna oss om ni har frågor om undersökningen

Eva Andersson, 010-473 54 67, eva.andersson2@spsm.se
Johan Östman, 010-473 58 60, johan.ostman@spsm.se

Bakgrundsinformation

1. Vilken kommun är skolan placerad i?
[val ur rullista]

Utbildningen för elever med språkstörning

2. Vilka utbildningsalternativ erbjuder skolan för elever med språkstörning?
Du kan välja flera svarsalternativ

Ordinarie skolgång

Kommunikationsspår, där ett par eller flera elever med språkstörning går i en klass där övriga elever har typisk språkutveckling

Kommunikationsklass som uteslutande består av elever med språkstörning

Särskild undervisningsgrupp, där elever med språkstörning ingår

Annat utbildningsalternativ

Inga, men alternativ finns inom kommunen

Vet ej

3. Finns det rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning?

Ja

Nej

4. I hur pass hög utsträckning når eleverna med språkstörning kunskapskraven?

I mycket hög utsträckning

I hög utsträckning

I viss utsträckning

Inte alls

Vet ej

5. Har ni under det senaste året vidtagit, eller planerar ni att vidta, några särskilda förbättringsåtgärder när det gäller ert arbete med elever med språkstörning? Om så, berätta gärna om dessa åtgärder
[fritextsvar]

Tillgång till kompetens och stöd

6. Vilka av följande yrkesgrupper med fördjupad kunskap om språkstörning finns på skolan? Du kan välja flera svarsalternativ

Specialpedagog/speciallärare

Talpedagog

Logoped

Annan profession

Ingen profession

Vet inte

7. Vilka av följande yrkesgrupper med fördjupad kunskap om språkstörning har skolan tillgång till via den centrala nivån? Du kan välja flera svarsalternativ

Specialpedagog/speciallärare
Talpedagog
Logoped
Annan profession
Ingen profession
Vet inte

8. Motsvarar de yrkesgrupper skolan har tillgång till de stödbehov som skolan har?

I mycket hög grad
I hög grad
Till viss del
Inte alls
Vet inte/inte relevant

9. Vilka olika former av stöd erbjuder kommunen till skolan när det gäller elever med språkstörning? Du kan välja flera svarsalternativ

Handledning
Konsultation
Fortbildning
Fördjupad specialpedagogisk utredning
Andra insatser
Inga insatser
Vet inte

10. Motsvarar de insatser kommunen erbjuder till skolan de stödbehov som finns på skolan i arbetet med elever med språkstörning?

I mycket hög grad
I hög grad
Till viss del
Inte alls
Vet inte/inte relevant

Behov och utmaningar i arbetet med elever med språkstörning

11. Vilka behov ser ni på er skola i arbetet med elever med språkstörning?

[samtliga svarsalternativ värderas: inget behov, visst behov, stort behov, mycket stort behov samt vet inte/inte relevant]

Ökad kunskap om språkstörning

Förändra resursfördelningen (ekonomi, professioner etc.)

Förändra organisation (t.ex. att organisera stödfunktioner, samverka med central nivå)

Utredning och kartläggning av elevernas behov

Ökad kunskap om hur skolan kan anpassa de pedagogiska, fysiska och sociala lärmiljöerna för att möta elevernas behov

Ökade förutsättningar för kollegialt lärande, t.ex. via gemensam planering av undervisningen

Ökad kunskap om tillgängliga/ändamålsenliga läromedel

Ökad kunskap om tillämpning av undantagsbestämmelsen (Skollagen 10 kap 21 §)

Annat

12. Resonera gärna kring de behov ni ser på er skola

[fritextsvar]

Stöd från Specialpedagogiska skolmyndigheten

13. Vilket stöd kan skolan behöva från Specialpedagogiska skolmyndigheten när det gäller elever med språkstörning? Du kan välja flera svarsalternativ.

Alternativen utgår från stöd och information som Specialpedagogiska skolmyndigheten erbjuder idag (www.spsm.se)

Informationsmaterial om språkstörningen och dess konsekvenser för lärande och pedagogik

Specialpedagogisk rådgivning

Specialpedagogisk utredning

Bidrag (Statsbidrag; SIS-medel)

Fråga en rådgivare (kortärenden via telefon eller webbformulär)

Läromedel

Fysiska kurser

Nätbaserade kurser

Konferenser

Tematräffar

Vet inte/inte relevant

Annat stödbehov, nämligen:

Bilaga 1: Skolenkäten

14. Har skolan tidigare använt Specialpedagogiska skolmyndigheten för att få stöd i arbetet med elever med språkstörning?

Ja

Nej

Vet inte/inte relevant

15. Har det stöd skolan fått från Specialpedagogiska skolmyndigheten bidragit till att utveckla arbetet med elever med språkstörning?

I mycket hög utsträckning

I hög utsträckning

Till viss del

Inte alls

Vet inte/inte relevant

16. Har du något du vill tillägga angående det stöd som Specialpedagogiska skolmyndigheten erbjuder?

[fritextsvar]

Bilaga 2: Huvudmannaenkäten

Till skolhuvudman i [kommun]

Kartläggning av arbetet med elever med språkstörning

Ni som huvudman är utvald att delta i en kartläggning om hur huvudmän och skolor organiserar arbetet med elever med språkstörning. Syftet är att inventera och analysera vilka stödbehov som finns hos huvudmän och skolor.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) samlar in uppgifter till kartläggningen genom en nationell enkätundersökning riktad till kommunala skolhuvudmän samt skolenheter inom kommunen.

Enkäten är avsedd att besvaras på central nivå. Motsvarande enkät har skickats ut till några av era skolenheter.

Ert svar är viktigt

Era enkätsvar ökar kunskapen inom SPSM och bidrar till att utveckla vårt stöd till skolhuvudmän och skolor angående elever med språkstörning. Ert deltagande i enkätundersökningen är frivilligt.

Gör så här:

Följ denna länk för att besvara frågorna.
[länk]

I webbenkäten kommer det även finnas möjlighet att lämna kommentarer. Observera att du inte ska lämna några personuppgifter i kommentarsfälten. Med personuppgifter avses enligt personuppgiftslagen (3 §) all slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet.

Information om målgruppen elever med språkstörning

I den här kartläggningen används språkstörning som ett samlingsbegrepp för olika former av språkstörningsdiagnoser. Språkstörning är en funktionsnedsättning som ytrar sig i svårigheter att producera och förstå talat språk. Svårigheterna skiljer sig mellan olika individer och kan handla om avvikande uttal och grammatik, begränsat ordförråd samt nedsatt ord- och meningsförståelse. Språkförmågan är påtagligt nedsatt vilket skapar problem i vardagen, både med sociala kontakter och lärande.

Så används de lämnade uppgifterna

SPSM bearbetar och analyserar uppgifterna på nationell, regional och kommunal nivå.

Resultaten sammanställs och redovisas i en rapport. Det kommer inte att framgå i rapporten vad just ni har svarat. Era svar kommer enbart att hanteras av den arbetsgrupp inom myndigheten som analyserar resultaten. Resultaten kommer enbart att användas i redovisningen av denna specifika kartläggning. Rapporten kan komma att publiceras på SPSM:s webbplats, www.spsm.se

Samråd

Samråd har ägt rum med Sveriges Kommuner och Landsting i enlighet med vad som sägs i SFS 1982:668

Vad får ni ut av det här?

Kartläggningen kommer att utgöra underlag för SPSM:s fortsatta arbete med att stötta huvudmän och skolor i arbetet med elever med språkstörning.

Vi behöver få in era svar senast den 16 mars.
Stort tack på förhand för er medverkan!

Med vänlig hälsning

Eva Andersson
Utvecklingssamordnare
Enheten för Forskning och Utveckling
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Johan Östman
Enhetschef
Enheten för Forskning och Utveckling
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Kontakta gärna oss om ni har frågor om undersökningen

Eva Andersson, 010-473 54 67, eva.andersson2@spsm.se
Johan Östman, 010-473 58 60, johan.ostman@spsm.se

Bakgrundsinformation

1. Markera för vilken kommun frågorna besvaras
[val ur rullista]
2. Jag som svarar har följande roll på central nivå
[fritextsvar]

Utbildning för elever med språkstörning

3. Vilka utbildningsalternativ erbjuder kommunen för grundskoleelever med språkstörning? Du kan välja flera svarsalternativ

Ordinarie grundskoleverksamhet

Kommunikationsspår, där ett par eller flera elever med språkstörning går i en klass där övriga elever har typisk språkutveckling

Kommunikationsklass som uteslutande består av elever med språkstörning

Särskild undervisningsgrupp, där elever med språkstörning ingår

Annat grundskolealternativ (t.ex. friskola med inriktning elever med funktionsnedsättning)

Annan skolform (t.ex. specialskola)

Vet ej

4. Vilka utbildningsalternativ erbjuder kommunen för gymnasieelever med språkstörning? Du kan välja flera svarsalternativ

Ordinarie gymnasieskola/-or

Kommunikationsspår, där ett par eller flera elever med språkstörning går i en klass där övriga elever har typisk språkutveckling

Kommunikationsklass som uteslutande består av elever med språkstörning

Annat gymnasieskolealternativ (t.ex. fristående gymnasium med inriktning elever med funktionsnedsättning)

Det finns ingen gymnasieskola i kommunen

Annan skolform

Vet ej/inte relevant

5. Har ni i kommunen rutiner för att följa upp kunskapsresultaten för elever med språkstörning?

Ja

Nej

6. Har ni under det senaste året vidtagit, eller planerar ni att vidta, några särskilda förbättringsåtgärder när det gäller ert arbete med elever med språkstörning? Berätta gärna om dessa åtgärder eller planer!
[fritextsvar]

Tillgång till kompetens och stöd

7. Vilka av följande yrkesgrupper med fördjupad kunskap om språkstörning finns i kommunen? Du kan välja flera svarsalternativ

Specialpedagog/Speciallärare
Talpedagog
Logoped
Annan profession
Ingen profession
Vet ej/inte relevant

8. Tillgodoser de yrkesgrupper som finns i kommunen de behov som era skolenheter har gällande språkstörning?

I mycket hög grad
I hög grad
Till viss del
Inte alls
Vet ej/inte relevant

9. Erbjuder kommunen något av följande stöd i deras arbete med elever med språkstörning? Du kan välja flera svarsalternativ

Handledning
Konsultation
Fortbildning
Fördjupad specialpedagogisk utredning
Andra insatser
Inga särskilda insatser
Vet ej

10. Motsvarar det stöd som erbjuds de stödbehov som era skolenheter har i arbetet med elever med språkstörning?

I mycket hög grad
I hög grad
Till viss del
Inte alls
Vet ej/inte relevant

Behov och utmaningar

11. Vilka behov ser ni från central nivå angående arbetet med elever med språkstörning utifrån era kontakter med skolorna?
[samtliga svarsalternativ värderas: inget behov, visst behov, stort behov, mycket stort behov samt vet inte/inte relevant]

Ökad kunskap om språkstörning
Förändra resursfördelningen (ekonomi, professioner etc.)
Förändra organisation (t.ex. att organisera stödfunktioner, samverka med central nivå)
Utredning och kartläggning av elevernas behov
Ökad kunskap om hur skolan kan anpassa de pedagogiska, fysiska och sociala lärmiljöerna för att möta elevernas behov
Ökade förutsättningar för kollegialt lärande, t.ex. via gemensam planering av undervisningen
Ökad kunskap om tillgängliga/ändamålsenliga läromedel
Ökad kunskap om tillämpning av undantagsbestämmelsen (Skollagen 10 kap 21 §)
Annat

12. Resonera gärna kring de behov ni angett att ni har inom kommunen
[fritextsvar]

Stöd från Specialpedagogiska skolmyndigheten

13. Vilket stöd kan skolorna behöva från Specialpedagogiska skolmyndigheten när det gäller arbetet med elever med språkstörning? Du kan välja flera svarsalternativ

Informationsmaterial om språkstörning och dess konsekvenser för lärande och pedagogik
Specialpedagogisk rådgivning
Specialpedagogisk utredning
Bidrag (statsbidrag; SIS-medel)
Fråga en rådgivare (kortärenden via telefon eller webbformulär)
Läromedel
Fysiska kurser
Webbaserade kurser
Konferenser
Vet inte/inte relevant
Annat, nämligen:

14. Har kommunens skolor tidigare använt Specialpedagogiska skolmyndigheten i arbetet med elever med språkstörning?

Ja
Nej
Vet inte/inte relevant

Bilaga 2: Huvudmannankäten

15. Har det stöd kommunens skolor fått från Specialpedagogiska skolmyndigheten bidragit till att utveckla arbetet med elever med språkstörning?

I mycket hög utsträckning

I hög utsträckning

Till viss del

Inte alls

Vet ej/inte relevant

16. Har ni något ni vill tillägga angående det stöd som Specialpedagogiska skolmyndigheten erbjuder?
[fritextsvar]

En likvärdig utbildning för alla

Hos Specialpedagogiska skolmyndigheten får du stöd när du skapar lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla. Vi erbjuder specialpedagogiskt stöd till förskolor och skolor i hela landet, svarar på frågor och erbjuder kurser och konferenser. Vi driver också nio specialskolor, fördelar statsbidrag och utvecklar läromedel. Välkommen till Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik.